

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOZOFSKI FAKULTET NIKŠIĆ

MILICA DOSTINIĆ

**STAVOVI CRNOGORSKIH VASPITAČA O BARIJERAMA U SARADNJI S
RODITELJIMA**

MASTER RAD

NIKŠIĆ, 2023.

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOZOFSKI FAKULTET

**STAVOVI CRNOGORSKIH VASPITAČA O BARIJERAMA U SARADNJI S
RODITELJIMA**

MASTER RAD

Predmet:

Mentorka: doc. dr Jovana Marojević

Studentkinja: Milica Dostinić

Studijski program: Predškolsko vaspitanje i obrazovanje

Br. Indeksa 2/21

PODACI I INFORMACIJE O MAGISTRANDU

Ime i prezime: Milica Dostinić

Datum i mjesto rođenja: 20.10.1999. Kotor

Naziv završenog osnovnog studijskog programa i godina završetka studija: Predškolsko vaspitanje i obrazovanje, 2021. godina

INFORMACIJE O MASTER RADU

Naziv postdiplomskog studija: Master studije predškolskog vaspitanja i obrazovanja

Naslov rada: Stavovi crnogorskih vaspitača o barijerama u saradnji s roditeljima

Fakultet na kojem je rad odbranjen: Filozofski fakultet

UDK, OCJENA I ODBRANA MASTER RADA

Datum prijave master rada: 27.03.2023. god.

Datum sjednice vijeća na kojoj je prihvaćena tema: 30.11.2022. god.

Mentor: doc. dr Jovana Marojević

Komisija za ocjenu rada: doc. dr Jovana Marojević (mentor), doc. dr Milica Jelić (član), prof. dr Biljana Maslovarić (član)

Komisija za odbranu rada: doc. dr Jovana Marojević (mentor), doc. dr Milica Jelić (član), prof. dr Biljana Maslovarić (član)

Datum odbrane:

Datum promocije:

Rezime

Polaskom djeteta u predškolsku ustanovu jedan od ključnih segmenata uspješnih ishoda vaspitno – obrazovnog procesa jeste partnerstvo/saradnja između predškolske ustanove i porodice. Razvijanje partnerskih odnosa podrazumijeva aktivno pozicioniranje roditelja i njihovu adekvatnu uključenost u vaspitno – obrazovni rad. Međutim, uključenost roditelja ne zavisi samo od njih samih, već i od vaspitača, kao drugog aktera pomenutog saradničkog odnosa. Kako bi uključenost roditelja bila veća, veliku ulogu imaju vaspitači, od kojih se očekuje da imaju adekvatne kompetencije koje će razviti u toku inicijalnog obrazovanja i kasnijeg stručnog usavršavanja.

Do formiranja uspješne i kvalitetne saradnje između vaspitača i roditelja neophodno je prevazići određene prepreke, probleme, ili stručno rečeno barijere koje mogu biti različite prirode. Upravo tu različitost akteri (i vaspitači i roditelji) treba da dožive kao određeno bogato iskustvo. „Rješavanjem“ barijera (otkrivanjem njihovog uzroka, vrste, strategije prevazilaženja) i vaspitači i roditelji dolaze do novih vještina, znanja koje će upotpuniti njihovu ličnost.

Dakle, akcenat u našem istraživanju biće stavljen na barijere koje se javljaju između vaspitača i roditelja, iz ugla vaspitača, kao ispitanika. Prvi dio našeg rada tiče se teorijskih koncepata, kao i nalaza srodnih istraživanja koji su se bavili pomenutom tematikom. Drugi dio rada čini metodološki okvir istraživanja, odnosno sam koncept istraživanja kroz koji smo utvrdili stavove vaspitača o barijerama u saradnji s roditeljima. Dok smo u trećem dijelu prikazali i interpretirali dobijene rezultate istraživanja.

Cilj našeg istraživanja jeste ispitati vaspitače o barijerama u saradnji s roditeljima. Uzorak čini 100 vaspitača, iz vaspitno – obrazovnih ustanova u Herceg Novom, Kotoru, Tivtu i Ulcinju. Istraživanjem smo djelimično potvrdili glavnu hipotezu: Pretpostavlja se da vaspitači uočavaju određene barijere u saradničkom odnosu s roditeljima, a koje podjedanko potiču i od vaspitača i od roditelja.

Ključne riječi: vaspitač, roditelj, saradnja, barijere

Apstrakt

When a child starts a preschool, one of the key segments of the successful outcome of the educational process is the partnership/cooperation between the preschool and the family. Developing partnership relations implies active positioning of parents and their adequate involvement in educational work. However, the involvement of parents does not depend only on them, but also on the teachers, as another actor of the aforementioned collaborative relationship. In order for parents' involvement to be greater, teachers play a major role, who are expected to have adequate competencies that they will develop during initial education and subsequent professional development.

In order to form a successful and high-quality cooperation between teachers and parents, it is necessary to overcome certain obstacles, problems, or, in professional terms, barriers that can be of different nature. It is precisely this diversity that actors (both educators and parents) should experience as a certain rich experience. By "resolving" barriers (discovering their cause, type, overcoming strategy), both teachers and parents acquire new skills and knowledge that will complement their personality.

Therefore, the emphasis in our research will be on the barriers that arise between teachers and parents, from the perspective of teachers, as respondents. The first part of our work concerns theoretical concepts, as well as the findings of related research that dealt with the mentioned subject. The second part of our work is the methodological framework of the research, that is, the very concept of the research through which we determined the educators' attitudes about barriers in cooperation with parents. While in the third part we presented and interpreted the obtained research results.

The goal of our research is to examine educators about barriers in cooperation with parents. The sample consists of 100 teachers from educational institutions in Herecg Novi, Kotor, Tivat and Ulcinj. Through the research, we partially confirmed the main hypothesis: It is assumed that teachers perceive certain barriers in the cooperative relationship with parents, which come equally from teachers and parents.

Keywords: teacher, parent, cooperation, barriers

Sadržaj

UVOD	1
I TEORIJSKI DIO	3
Terminološko određenje partnerstva	3
Značaj saradnje	5
Obilježja saradnje	6
Oblici uključenosti roditelja (modaliteti) u rad predškolske ustanove	8
Pojam i značaj barijera u saradničkom odnosu	11
Uzroci barijera	12
Vrste barijera	15
Strategije prevazilaženja barijera	18
Analiza srodnih istraživanja i relevantne literature	20
II ISTRAŽIVAČKI DIO	25
Metodološki okvir rada	25
Problem istraživanja	25
Predmet istraživanja	25
Cilj istraživanja	26
Zadaci istraživanja	27
Hipoteze istraživanja	27
Varijable istraživanja	28
Metode i tehnike istraživanja	29
Instrument istraživanja	29
Populacija i uzorak	30
Obrada podataka	31
III Prikaz i interpretacija rezultata istraživanja	32
Nedostatak vremena (i vaspitača i roditelja) kao barijera u saradnji između vaspitača i roditelja	32
Nezainteresovanost i vaspitača i roditelja kao barijera u saradničkom odnosu vaspitač – roditelj	37
Profesionalne kompetencije (njihov nedostatak) vaspitača kao barijera u saradničkom odnosu vaspitač – roditelj	42

Lične karakteristike (i vaspitača i roditelja) kao barijera u saradničkom odnosu vaspitač - roditelj	45
Stereotipi i predrasude vaspitača o roditeljima (u odnosu na njihovo socijalno porijeklo kao i društveni ekonomski status u društvu) kao barijera u saradničkom odnosu vaspitač – roditelj	50
Obrazovanje roditelja kao barijera u saradničkom odnosu vaspitač – roditelj	54
IV Zaključak	59
V Literatura.....	61
VI Prilog	65

UVOD

Iz samog naslova može se zaključiti kako će u njemu najveći akcenat biti stavljen na saradničkom odnosu vaspitč – roditelj, preciznije rečeno koje se to sve barijere javljaju u saradnji između pomenutih aktera. Kako bi se postigao cilj koji je na vrhu prioriteta cjelokupnog vaspitno – obrazovnog procesa, a to je stvaranje pozitivne, zdrave, psiho – fizičke ličnosti, nužno je uspostaviti sponu između vaspitača i roditelja, a ta spona naziva se saradnja/partnertvo.

U svjetlu dosadašnjih saznanja savremene teroije i prakse u svijetu, izgrađivanje partnerstva sa porodicom nezaobilazni je i jedan od osnovnih segmenata razvoja kvalitetnih programa za odgoj i obrazovanje djece, i predstavlja temelj za dalje razvijanje različitih programa. (Rangelov – Jusović, 2007) I roditelji i vaspitači, naročito u ranom djetinjstvu, vrše veoma značajan uticaj na razvoj djeteta. Shodno tome, uspješna saradnja između vaspitača i roditelja je jedan od uslova pravilnog rasta i razvoja svakog djeteta. Podizanje psihički i fizički zdravog djeteta koje će biti sposobno da se suoči sa zahtjevima savremenog svijeta, veliki je izazov za svakog djeteta. Svim je porodicama, bez obzira na primanja, stepen obrazovanja i druge uslove, potrebna podrška kako bi se nosile sa izazovima i poteškoćama današnjeg društva. Zbog svega prethodno navedenog, predškolske ustanove imaju značajnu ulogu podrške i pomoći porodicama kako bi se poteškoće uspješno prevazišle. Saradnja između vaspitača i roditelja je jedna od značajnih aspekata uspješnog ishoda vaspitno – obrazovnog procesa.

Maleš (1996) navodi da saradnja između vaspitača i roditelja čine različiti formalni i neformalni oblici komunikacije, odnosno saradnja kao proces međusobnog informisanja, učenja, savjetovanja, dogovaranja i druženja. Iz pregleda različitih određenja saradnje porodice i vaspitno – obrazovnih institucija vidljivo je da autori saradnju razmatraju u smislu interakcije i zajedničkog djelovanja na relaciji vaspitač – dijete – roditelj koje daju

mogućnost postizanja kontinuiteta između vrijednosti i praksi okruženja u kojima dijete boravi.

Kao osnovno polazište određenja saradničkog odnosa pomenućemo Bronfenbrennerovu (1997) teoriju eklogije ljudskog razvoja. Sa aspekta pomenute teorije, saradnički odnos vaspitač – roditelj tumači se u kontekstu sistema. U okviru tih sistema središnje mjesto zauzima dijete oko kojeg se u obliku koncentričnih krugova nastavljaju **mikrosistem** (roditelji, vaspitači, nastavnici), **mezosistem** (vrtić, škola, zajednica), **egzosistem** (dalji članovi porodice, radno mjesto roditelja) i **makrosistem** (kulturne, vjerske vrijednosti, vjerovanja i prihvatljiva ponašanja). Ključ pravilnog razvoja leži u prvom mikrosistemu jer od njega zavisi kako će se dijete kasnije, svojim postupcima i vrijednostima implementirati u ostale sisteme i tako dostići stepen razvoja koji nazivamo samoaktualizacija.

Međutim, postoje određene okolnosti koje ponekad ne dozvoljavaju uspješnu saradnju između vaspitača i roditelja. A razlozi zbog kojih dolazi do tih problema su mnogobrojni. Problemi, odnosno barijere čine sastavni dio saradničkih odnosa vaspitač – roditelj, a njihovo prevazilaženje predstavlja jačanje iskustva kako vaspitača tako i roditelja. Barijere ili prepreke za uključivanje porodica i građenje partnerstva s vaspitačima uglavnom proizilaze iz različitih stavova, mišljenja, uvjerenja, kao i iz složenih životnih okolnosti u kojima se odvija vaspitno – obrazovni proces. Činioci koji predstavljaju izazov saradnji jednako se odnose i na vaspitače, i na roditelje, tako da i jedni i drugi treba da budu svjesni barijera i da budu podjednako uključeni u njihovo prevazilaženje.

Uzroci barijera mogu biti različitog porijekla. Uglavnom potiču od aktera vaspitno – obrazovnog procesa: roditelji, djeca, vaspitači. Karakteristike porodice (socijalno porijeklo, ekonomski status, etnička pripadnost, socijalni i finansijski resursi, uvjerenja, stavovi, mišljenja i sl.) se mogu manifestovati u vidu različitih barijera. Dok barijere koje se odnose na vaspitače mogu biti: nedostatak zainteresovanosti, kompetencija, prekobrojnost grupe, nedostatak vremena, različiti stavovi, uvjerenja i sl. Strategije za prevazilaženje barijera su brojne, no ipak, na prvom mjestu jeste sticanje znanja i kompetencije, koje su neophodne kako za vaspitače tako i za roditelje.

I TEORIJSKI DIO

Terminološko određenje partnerstva

Za razumijevanje saradnje neophodno je voditi računa o svakom učesniku vaspitno – obrazovnog procesa. U literaturi se koriste različiti termini za označavanje saradnje porodice i vaspitno-obrazovne ustanove, kao što su: uključenost roditelja, učestvovanje roditelja, partnerski odnos ili partnerstvo (Christenson, 2004; Epstein & Sanders, 2002). Pavlović Breneslović (2010) navodi dva principa koja se odnose na saradnju između vaspitača i roditelja. Prvi se zasniva na zajedničkim ciljevima aktera saradničkog odnosa. Dok se drugi pristup bazira na međusubnom poštovanju, pružanju pomoći jedni drugima u cilju boljih rezultata saradničkog odnosa.

Epstein (1996) navodi da je saradnički odnos postavljen tako da se bazira na ravnopravnosti u svakom smislu te riječi, tj. i vaspitači i roditelji imaju jednaka prava u svim situacijama koje se tiču pomenutog odnosa. Pavlović Breneslović i Krnjaja (2017) smatraju da komunikacija vaspitača i roditelja treba da se zasniva i na angažovanosti roditelja u donošenju odluka koje se tiču djeteta, naročito kada je u pitanju obrazovanje djeteta u kućnim uslovima.

S druge strane Maleš (1996) smatra da se saradnja između vrtića i porodice zasniva na uzajamnom pomaganju, pružanju pomoći, informisanju a sve zbog pozitivnih ishoda dječijeg rasta i razvoja. Prema Kolaku (2006) saradnja se temelji na zajedničkom iskustvu, umjeću i vaspitača i roditelja.

Partnerski odnosi se poboljšavaju kada se uključuju pozitivne osobine vaspitača kao što su: toplina, otvorenost, osjetljivost, fleksibilnost, pouzdanost i pristupačnost. Dok na partnerstvo pozitivno utiču karakteristike roditelja: toplina, osjetljivost, sposobost slušanja, dosljednost, pozitivna slika o sebi, samopouzdanje. Ukoliko ni jedna ni druga strana ne posjeduju sve ove pozitivne lične osobine, onda se mogu javiti barijere koje otežavaju saradnički odnos vaspitača – roditelja.(Goshen, 2019 prema Ljubetić, 2014)

Postoji veliki broj sinonima koje vezujemo za partnerstvo između roditelja i vaspitača. Neki od njih su i: “**uključivanje roditelja**”, kao i “**rad s roditeljima**”. Međutim, neophodno je pomenute izraze ograničiti. Kako Braun (1992) navodi (prema Ljubetić, 2014) uključivanje ili angažovanje porodice jeste istinska participacija roditelja u ustanovi kada god se za to ukaže prilika, dok rad vezujemo sa sve vrste komunikacije između aktera saradničkog odnosa.

Još jedan termin koji vezujemo za saradnju jeste “**roditeljska participacija**”. To je pojam koji obuhvata sve oblike komunikacije i interakcije između roditelja i vaspitača, uključujući i roditeljsko učešće u radu i odlučivanju.

Maleš (1995) navodi izraz koji se najčešće upotrebljava, u našoj teoriji, a to je **saradnja s roditeljima** ili **saradnja porodice i vrtića**, bez obzira da li su u pitanju formalni ili neformalni oblici komunikacije.

U definiciji saradnje značajnu ulogu imaju roditelji. U zavisnosti od uslova i okolnosti uloga roditelja može biti aktivna ili pasivna. Odnosno, pod pasivnošću podrazumijevamo samo odazivanje roditelja na roditeljske sastanke, dok aktivni roditelji su oni koji aktivno učestvuju kako u brojim aktivnostima, tako i u donošenju odluka koje se tiču rada predškolske ustanove.

Prema Breneselović (2010) saradnju između vaspitača i roditelja odlikuju zajednički kapaciteti, sile i energije koje vode ka ostvarenju postavljenog cilja. Po mišljenju autora saradnja je jedna konstrukcija isprepletanih veza i odnosa koja samo dogovorom može realizovati i ostvariti postavljene ciljeve.

Breneselović (2010) navodi dva principa u vaspitno – obrazovnom procesu, i to: **polazišno – utilitaristički** i **procesno – podražavajući**. Prvi se zasniva na tome da partnerstvo proizilazi iz postojanja zajedničkih interesa i ciljeva koji su osnov za dijeljenje zajedničkog smisla i iz čega slijedi proces zajedničkih aktivnosti. Po ovom pristupu, budući da npr. porodica i škola imaju preklapajuće sfere interesa i djelovanja, a to je dijete i njegovo obrazovanje, definisanjem zajedničkih ciljeva između njih se uspostavlja partnerstvo koje se potom ispoljava kroz proces zajedničkih aktivnosti. Dok drugi, procesno – podražavajući pristup se

zasniva na komplementarnim ciljevima, međusobnom razumijevanju i pružanju pomoći jedni drugima.

Značaj saradnje

Autori Vasiljević – Prodanović, Krneta, i Markov, (2021) navode da se saradnja između vaspitača i roditelja pozitivno odražava na unapređivanje ostvarenja djeteta u svim segmentima njegovog rasta i razvoja (emocionalno, socijalnom, fizičkom, intelektualnom i sl.). Partnerstvo ima određene beneficije kako za dijete, tako i za vaspitače i roditelje, u smisli sticanja adekvatnog znanja i iskustva. Uključivanje roditelja u rad predškolske ustanove jeste ključ uspjeha cjelokupnog vaspitno – obrazovnog procesa. Kroz saradnju sa predškolskom ustanovom, roditelji su u mogućnosti da upoznaju svoje dete kao člana grupe, da upoznaju sebe sa ponašanjem deteta, njihovim odnosom sa drugom decom i stavovima ka učenju (Vasiljević – Prodanović, Krneta, i Markov, 2021 prema Krnjaja i Miškeljin, 2006). Roditelji djece tipičnog razvoja dobijaju priliku da prihvate različitosti modifikuju svoje stavove prema razlikama.

Prema Miljak (1996) veoma značajnu ulogu imaju roditelji, odnosno njihovo angažovanje je od velikog značaja za pozitivne ishode cjelokupne saradnje. Participacija roditelja omogućuje razmjenu informacija o djetetu koje su od velikog značaja za rad ustanove.

Ljubetić (2009) ističe kako je kvalitet odnosa veći u okruženju gdje se problemi ne ignorišu već se uspješno rješavaju zahvaljujući tome što i vaspitači i roditelji grade jedan pozitivan zdravorazumski imidž.

Kurikulum za predškolsko vaspitanje i obrazovanje usmjerava i vaspitače i roditelje ka jednoj zdravoj i otvorenoj interakciji u cilju uzajamne razmjene informacija. Interakciju krase uzajamno poštovanje, razumijevanje i sl.

Višnjić Jevtić (2018) navode da participacija roditelja doprinosi povećanju kvaliteta znanja, iskustva, vještina kako roditelja tako i vaspitača. Kroz otvorenu komunikaciju i vaspitači i roditelji bivaju fleksibilni i uvažavaju iskustva koja “nudi” druga strana.

Obilježja saradnje

Partnerski odnos između vrtića i porodice grade se kroz: uzajamno povjerenje i poštovanje, empatiju, osjetljivost i uvažavanje perspektive druge strane, stalnu otvorenu komunikaciju, prepoznavanje i uvažavanje jedinstvenog doprinosa i snaga partnera, zajedničko donošenje odluka i spremnost na kompromise i promjene.

U cilju izgradnje saradničkog odnosa vaspitač – roditelj neopohodno je razviti svijest kod roditelja o njihovoj važnosti, osjećaju bitisanja koji zapravo dovodi do jednakosti i jedne i druge strane. (Milanović i sar., 2014)

Ljubetić (2014) navodi osnovne činioce koji doprinose uspješnom partnerstvu porodice i vaspitno – obrazovne ustanove. Među njima ističe: dijete u centru, konstruktivnost, jasnoća i konkretnost, kao i kontinuitet. Komunikacija usmjerena na dijete povećava roditeljsku odgovornost i ukazuje na kvalitet veze djeteta i njegove porodice. Dijete u centru podrazumijeva da cjelokupna saradnja treba biti usmjerena ka djetetu. Osim razmjene informacija o kurikulumu, razmjena informacija se obavlja i na nivou djeteta. Informacije se tiču vještina i potencijala djeteta, kako i koje su mogućnosti za njihovo unapređenje. Fokusiranje na dijete, njegova postignuća i dobrobit smanjuje mogući strah kod roditelja da su lično osuđivani i ocjenjivani od strane vaspitača. Kada je u pitanju konstruktivnost, konstruktivna komunikacija i dvosmjerna razmjena informacija je korisna i uvijek usmjerena unapređivanju i razvoju djeteta. U komunikaciji i roditelji i vaspitači moraju biti jasni, kratki i precizni, koja podrazumijeva upotrebu razumljivog jezika koji poznavaju i jedna i druga strana. Jasnoća i konkretnost mogu uticati na smanjenje barijera koje je moguće očekivati obzirom na obrazovanje roditelja i vaspitača. Roditelji i vaspitači trebaju kontinuiranu komunikaciju i razmjenu informacija kako bi ostvarili i zadržali značajnu uključenost u dječiji razvoj i učenje. Takođe, Ljubetić navodi osnovne vještine koje karakterišu kontinuitet u komunikaciju: samosvjesnost, samoupravljanje, socijalna svjesnost, vještine odnosa, odgovorno donošenje odluka.

Nicholl (prema Pugh i De'Ath, 1989.) navodi da je partnerski odnos onaj u kom su roditelji i vaspitači:

- **Jednaki;**
- **Aktivni;**
- **Odgovorni.**

U cilju ostvarenja beneficija i kod vaspitača i kod roditelja, neophodno izgraditi kooperativnu interakciju. Veliki uticaj ima i raspored vremena i roditelja i vaspitača.

Obilježja saradničkog odnosa, kako Višnjić Jevtić i Visković (2018) navode, zavisi od kulture okruženja, ustanove i pojedinaca koji su uključeni u taj odnos. Na osnovu savremene literature osnovna obilježja saradničkog odnosa su:

- **Dvosmjerna komunikacija**
- **Uzajamna podrška**
- **Zajedničko donošenje odluka**
- **Zajedničko podsticanje razvoja i učenja djece**

Kako istraživanja navode (Milanović, 2014, Hornby, 2011) osnovno obilježje saradničkog odnosa jeste **dvosmjerna komunikacija**, koja je od velike važnosti obzirom da na taj način i ustanova i porodica mogu dobiti podatke koje su značajne radi postizanje zajedničkih ciljeva. Dvosmjerna komunikacija podrazumijeva zainteresovanost i jedne i druge strane podjedanko, a ne da komunikaciju inicira samo jedna strana partnerstva.

Važno obilježje saradničkog odnosa jeste i **uzajamna podrška** između vaspitača i roditelja. Na taj način vaspitači osnažuju roditeljstvo. S druge strane, roditelji mogu pružiti značajnu podršku vaspitačima, preuzimanjem određenih uloga. Mogu imati ulogu publike, posmatranjem određenih dešavanja u ustanovi, mogu biti pomagači prilikom realizacije određenih aktivnosti, a mogu imati ulogu u donošenju odluka i rješavanju problema.

Zajedničko donošenje odluka roditelja i vaspitača češće se odvija na području obrazovanja nego vaspitanja djece, što se može objasniti raličitim kulturnim i vrijednosnim porodičnim obilježjima koja se mogu razlikovati od onih vaspitno –obrazovne ustanove.

Osnovna obilježja saradnje su: međusobno povjerenje, obazrivost, osjetljivost i ravnopravnost.

Prema autorki Clarke i dr. (2010) četiri neophodne komponente koje u svom uzajamnom djelovanju grade povjerenje su:

- **Poštovanje** – priznanje da obje strane u odnosu imaju važnu ulogu u dječijem vaspitanju i obrazovanju, te su međusobno zavisne jedna od druge.
- **Kompetencija** – visoke sposobnosti u ispunjavanju obaveza.
- **Obazrivost prema drugima** – preduzimanje aktivnosti jednog člana kako bi smanjio ranjivost drugog.
- **Integritet** – dosljednost između nečijih riječi i ponašanja. Integritet ili autentičnost je najčešće ono što stvara i učvršćuje osjećaj povjerenja u osobu s kojom je pojedinac u interakciji.

Oblici uključenosti roditelja (modaliteti) u rad predškolske ustanove

Saradnički odnos roditelja i vaspitača odvija se u raznovrsnim aktivnostima na koje su učesnici međusobno upućeni. Aktivnosti zavise od kulture vaspitno – obrazovne ustanove i kulture učesnika, kao i od zakonskih normi kojima se uređuje rad ustanova ranog i predškolskog vaspitanja i obrazovanja.

Među najčešćim oblicima saradnje ističe se komunikacija (pisana, usmena), kao i sastanci roditelja i vaspitača. U sastancima dominiraju grupni sastanci, usmjereni na savremenu problematiku koja se tiče vaspitanja i obrazovanja djece. Uprkos isticanju važnosti individualnog pristupa u vaspitno – obrazovnom radu, dominiraju grupni oblici rada.

Modalitete saradnje moguće je gledati s aspekta roditeljskog doprinosa i uključivanja roditelja u vaspitno – obrazovni rad. Iz tog ugla, možemo govoriti o dva saradnička odnosa: odnosi u kojima roditelji imaju **pasivnu ulogu** i odnosi u kojima roditelji imaju **aktivnu ulogu**. Dominatna uloga roditelja jeste pasivna, koja se zasniva na pisanoj komunikaciji, roditeljskim sastancima, dane otvorenih vrata. S druge strane, znatno manje su zastupljeni modaliteti u kojima roditelji preuzimaju aktivnu ulogu (radionice, boravci u vaspitnim grupama, učestvovanje u stvaradnju kurikuluma, učestvovanje u upravljanju i slično).

Višnjić Jevtić (2018) navodi podjelu modaliteta saradnje roditelja i vaspitača u odnosu na ulogu koju u njemu imaju roditelji. Prema tome, ukoliko je uloga roditelja **pasivna** aktivnosti koje se mogu realizovati su: pisana komunikacija, obavještenja, pisma, dnevnici, izvještaji o napretku, roditeljski sastanci, radionice za roditelje, individualni razgovori s roditeljima, razgovori prilikom odlaska/dolaska, dani otvorenih vrata. S druge strane, kada govorimo o **aktivnoj** ulozi roditelja, značajne aktivnosti koje se mogu realizovati su: komunikacija preko savremene tehnologije, e-portfolio, elektronska pošta, SMS, mobilne aplikacije, društvene mreže, mrežne stranice, druženja djece i odraslih, boravak roditelja u vaspitnoj grupi, posjete domovima djece, učestvovanje u izradi kurikuluma, učestvovanje u radu upravljačkih tijela.

U literaturi nailazimo na dva oblika komunikacije između roditelja i vaspitača, a to su: **tradicionalni** i **savremeni**. Tradicionalni oblici komunikacije su: individualni razgovori, roditeljski sastanci, zajednička druženja, kutak za roditelje. Inicijator individualnog razgovora može biti vaspitač, roditelj ili stručni saradnik. Prilikom planiranja razgovora vaspitač bi trebao nagovjestiti roditelju temu istog, kako ne bi došlo do nesporazuma. Rogulj (2018) navodi da sastanci treba da budu usklađeni sa obavezama roditelja, u prostoru ustanove predviđenom za to.. Autor takođe navodi da se roditeljski sastanak mora jasno isplanirati s tačno postavljenim ciljevima, u svrhu razmjene informacija o djetetu. I kada je u pitanju roditeljski sastanak neophodno je definisati datum, vrijeme, mjesto, temu, predavače i sl. Zajednička druženja su djelatnosti koje obuhvataju participaciju roditelja. Roditelji se kroz kreativne radionice, sportska druženja, završne aktivnosti bolje upoznaju međusobno sa drugim roditeljima i vaspitačima. Kutak za roditelje je najčešće smješten na samom ulazu u ustanovu, kako bi roditelji imali uvid u sve potrebne informacije.

S druge strane, Madianou i Miller, 2012 (prema Rogulj 2018) ističu savremene vrste komunikacije kao što su web-stranica vrtića, e-mail adresa, Facebook, WhatsApp, Viber, forumi, webinar i sl. Na taj način se modernizuju tradicionalni oblici komunikacije, kao što su roditeljski sastanci.

Epstein (2001) navodi šest nivoa uključenosti:

- **Roditeljstvo** – pomaganje svim porodicama da razumiju dijete i razvoj adolescenata; uspostavljanje kućnih sredina koje podržavaju djecu kao učenike.
- **Komunikacija** – dizajniranje i sprovođenje efektivnih oblika dvosmjernje komunikacije o školskim programima i dječijeg napretka.
- **Volontiranje** – regrutovanje i organizovanje pomoći i podrške u školi, kući ili na drugim lokacijama za podršku školi i aktivnosti učenika.
- **Učenje kod kuće** – pružanje informacija i ideja porodice o tome kako pomoći učesnicima oko domaćih zadataka, aktivnosti i odluka vezanih za nastavni plan i program.
- **Donošenje odluka** – imati roditelje iz svih sredina koji služe kao predstavnici i vođe u školskim komisijama i dobijanje informacija od svih roditelja o školskim odlukama.
- **Saradnja sa porodicom** – prepoznavanje i integrisanje resursa i usluga iz zajednice radi jačanja, podrška školama, studentima i njihovim porodicama, organizovanje aktivnosti koje će koristiti zajednici i povećati učenje učenika.

Jovanović (2015) navodi oblike saradnje:

1. Individualni oblici partnerstva:

- Informisanje i pozivanje roditelja
- Uzajamna razmjena
- Neformalni i zakazani razgovori
- “Dani otvorenih vrata”
- Posjete vaspitača porodici
- Telefonski pozivi
- SMS i e-mail poruke

2. Grupni oblici partnerstva:

- Roditeljski sastanci
- Ekudacija roditelja
- Formiranje biblioteke za roditelje

- Klubovi za učenje, diskusione grupe, forumi
- Informisanje roditelja
- Zajedničke akcije i mini projekti
- Promocija ustanove
- Druženja, izleti, proslave, godišnjice...
- Učešće roditelja u realizaciji aktivnosti
- Boravak roditelja u grupi
- Posjeta grupe random mjestu roditelja
- Programi za djecu i porodicu: radionice, igraonice
- Izleti, ekskurzije
- Posjete kulturnim događajima
- Priredbe, proslave
- Sportske aktivnosti
- Sekcije
- Posjete porodici

Pojam i značaj barijera u saradničkom odnosu

Kao što smo ranije istakli, partnersvo predstavlja vezu između lica koja teže da ostvare zajednički cilj. Budući da saradnja pada pod uticaj različitih oblika dešavanja, postoji određeni broj faktora koji utiču na saradnju. Određeni faktori pospješuju saradnju, a neki predstavljaju prepreke ili barijere, odnosno izazove koji se najčešće pominju u negativnom smislu, dakle, faktori koji otežavaju saradnju. Postoje određene barijere koje se manifestuju tokom saradničkog odnosa vaspitač – roditelj. Odbacivanje problema/barijera koje se javljaju kroz praksu ima za posledicu samo loše efekte iste, dok uočavanje i pronalaženje tehnike za njihovo rješavanje ima za posledicu pozitivne efekte vaspitno – obrazovne prakse. Barijere podjednako potiču i od vaspitača i od roditelja, u zavisnosti od date situacije.

Barijere ili prepreke u vaspitno – obrazovnoj praksi otežavaju izgradnju saradnje i održavanje balansa između isprepletanih uticaj koji podjednako dolaze i od vaspitača i od roditelja. (Prce, 2018)

Ukoliko se prepreke prepoznaju na vrijeme, moguće ih je zaobići, a ukoliko se naiđe na njih, moguće ih je shvatiti kao izazove na koje su pedagoški kompetentni profesionalci i porodice spremni odgovoriti (Ljubetić, 2014).

Prema Kosić (2009), u podsvijesti cjelokupnog društva još uvijek prevladava stereotip kako su vaspitači ti koji bi trebali znati sve o djetetu. S druge strane, postoji i stereotip vezan za roditelje po kom se roditelji koji se dodatno interesuju za vaspitno – obrazovni proces ili žele učestvovati u njemu, smatraju ometajućim faktorom. Takođe, mnogi drugi stereotipi, strahovi, nedostatak vremena, manjak samopouzdanja i kompetencija, ranije loša iskustva, jezičke poteškoće, psihološki problemi koji proizilaze negativno djeluju i na vrtić i na porodicu.

Ukoliko je zdrav odnos vaspitača i porodice ključ uspjeha, onda je neophodno na postavljene barijere gledati kao na izazove koji dolaze s obje strane. (Ljubetić, 2009)

Uzroci barijera

Uzroci barijera mogu biti mnogobrojni. Kao što je prethodno rečeno, oni potiču podjednako, kako od vaspitača, tako i od roditelja. Mnogobrojni autori su se bavili uzrocima barijera u saradnikom partnerstvu vaspitač – roditelj.

Ljubetić (2014) navodi da otežani razlozi saradnje s roditeljima mogu biti: različiti pogledi na uključivanje roditelja, stavljanje akcenta na kvantitet umjesto na kvalitet odnosa, ograničeno doživljavanje roditeljske participacije. Takođe, autor kao najveću barijeru ističe roditeljsku nestabilnost. Autor ističe da vaspitači posjeduju poteškoće s roditeljima koji imaju različiti položaj u društvu koji se tiče materijalnih resursa.

Takođe, neki roditelji smatraju da imaju veće kompetencije u radu s djecom, te da im je saradnja s vaspitačima bespotrebna. S druge strane, Granati, Mejri i Rizzi (2016), grupišu uzroke barijera u tri grupe, a to su: interpersonalni (predrasude i stereotipi i vaspitača i roditelja), kulturni (kultura vaspitno – obrazovne ustanove i porodična kultura) i strukturni (vrijeme i modaliteti saradnje).

Strukturni uzroci najčešće su uslovljeni vremenskim ograničenjima. S aspekta vaspitača, roditelji su u većini slučajeva neodgovorni, dok s aspekta roditelja vaspitači su nemarni u smislu vremenske organizacije.

Što se tiče **kulturnih** uzroka barijera, oni obuhvataju kulturu i porodice i vaspitno – obrazovne ustanove. Pod kulturnom podrazumijevamo različita mišljenja, stavove, uvjerenja i očekivanja kako vaspitača tako i roditelja. Različiti način života i organizacija na dnevnom nivou, i jedne i druge strane, takođe mogu biti uzrok barijere u saradnji.

Dok su **interpersonalni** uzroci uslovljeni stavovima, ličnim osobinama, i osjećajima aktera uključenih u saradnički odnos. Među najčešćim barijerama, autori navode stereotipe i predrasude i vaspitača i roditelja.

Takođe, osjećaji ljutnje, straha i ljubomore mogu biti uzroci barijera. Gestwicki (2016) smatra da je jedan od svakodnevnih problema u praksi upravo strah i nesigurnost koja vlada i kod vaspitača i kod roditelja. Nesigurnost proizilazi uglavnom iz prethodnih loših situacija u ustanovi.

Autorke Višnjić Jevtić i Visković (2018) navode da lične osobine i vaspitača i roditelja mogu biti uzrok barijere. Naime, introvertne osobe mogu imati poteškoće u uspostavljanju odnosa, a i tokom same saradnje ukoliko se ona uspostavi. Dok ekstrovertne osobe će imati poteškoće u održavanju odnosa koji zahtjeva ravnopravnu uključenost. Tokom saradnje često se javljaju problemske situacije. Zatvoreniji tip osobe uglavnom zaobilazi konflikte situacije, dok otvoreniji tip problem doživljava kao prirodno stanje stvarnosti.

Različiti autori navode različite činioce koji utiču na pojavu barijera. Pa tako Epstein (2001) navodi činioce koji se tiču organizacije vremena i vaspitača i roditelja, emocije. Hornby (2011) navodi četiri grupe činioca koji uzorkuju barijere. Prvu grupu čine porodični činioci (različiti stavovi, mišljenja, ekonomski status, politička opredeljenja, pol). Drugu grupu autori vezuje za obilježja djeteta (to mogu biti godine djeteta, posebne potrebe, nadarenost, problem u ponašanju i sl.). Činioci koji se odnose na realciju roditelj – vaspitač su različiti ciljevi, ponašanje, stavovi, upotreba različitog ponašanja i sl. U poslednju grupu činilaca spadaju društveni činioci (demografski, politički, ekonomski činioci). S druge strane, Ljubetić (2014) navodi interpersonalne izazove, logističke i izazove na nivou sistema. Dok Maleš (1993) navodi prepreke: temperament, tok i proces komunikacije, kao i vanjski uticaji.

Nedostatak znanja, iskustva, vještina, kao i svijesti o postojanju barijera su samo neke od barijera koje navodi Ljubetić (2009).

Uzroci barijera mogu biti tumačeni na različite načine. Kako Jovanović navodi jedno od tih tumačenja nalazi u nerazvijenoj komunikaciji. U nepovoljnim okolnostima najčešće su članovi porodica neobrazovani i slabo zainteresovani za pitanje vaspitno – obrazovnog rada nepoznajući i nerazumijevajući njegov smisao i metode. U takvim slučajevima dijete nema u svojoj porodici podršku za učenje i razvoj kao što, na primjer, imaju djeca iz porodica srednje klase, gdje se obrazovanje veoma cijeni. S druge strane, neke od otežavajućih okolnosti mogu biti finansijske prirode. Obično među roditeljima vlada mišljenje da su za sadržajno partnerstvo sa roditeljima potrebna veća novčana sredstva. Međutim, to je samo djelimično tačno jer se mnogo toga može uraditi sopstvenim snagama. Ukoliko vrtić ne posjeduje određeno sredstvo za rad, ili npr. pano, kutak za roditelje, onda se u takvim situacijama možemo poslužiti improvizacijom. Autorka kao mogući uzrok nastanka barijera navodi i nedovoljnu informisanost. Često se u praksi može desiti situacija da roditelji nisu upućeni u vaspitno – obrazovni rad ustanove, te s toga, nemaju informacije o režimu rada, kao ni koje su njihove odgovornosti i slično. Tada, nažalost, akteri saradnje prebacuju odgovornost sa jednih na druge, prilikom čega se ne pokušava odrediti konkretniji doprinos i jednih i drugih za efikasniju adaptaciju, pa se dijete teško adaptira na vrtić bez dovoljne pomoći odraslih.

Praksa pokazuje da se, nažalost, javlja i osjećaj konkurencije. Obzirom da je dijete veći dio dana u vrtiću dešava se da se više veže za vaspitača nego za roditelja. Roditelj, osjećajući se ugroženim, počinje da izbjegava komunikaciju i saradnju s vaspitačem. Povremeno, svjesni ili nesvjesni konflikti nastaju i kada je u pitanju mišljenje i vaspitača i roditelja, u vezi toga šta je najbolje za dijete. U takvim situacijama veliku ulogu ima vaspitač, koji mora obazrivo, nenasiljivo i spontano riješiti situaciju, naročito kada su u pitanju osjetljive teme (razmaženo, agresivno dijete i sl.).

Uzrok barijera može biti i nedostatak entuzijazma vaspitača. Nedostatak znanja, vještina i bezosjećajnost stručnog osoblja dovode do toga da se roditelj pozove da bude partner ali mu se ne pruža prilika, odnosno ne daju mu se važne uloge, ne uključuje se u process donošenja odluka (promjena režima dana, roditeljski savjet, uslovi boravka djece itd.).

Vrste barijera

Kako u svakom međuljudskom odnosu, svakoj saradnji između određenih aktera postoje barijere/prepreke, tako postoje i u saradnji između vaspitača i roditelja. Mnogi autori navode upravo vrste barijera u saradnji.

Clarke i sar. (2010) navode tri kategorije barijera koje stoje nap utu izgradnje saradnje vaspitač – roditelj: interpersonalni, logistički i barijere na nivou sistema. **Interpersonalne barijere** su barijere koje se tiču same ličnosti vaspitača/roditelja, a tiču se njihovih stavova i percepcije. Roditelji i vaspitači mogu imati različita mišljenja i stavove na temu vaspitanja i obrazovanja djece, kao i različite stavove u pogledu ophođenja prema djeci. Jedna od barijera, u pomenutom kontekstu, jesu očekivanja i vaspitača i roditelja, kao i ograničenost vještina i jedne i druge strane. **Logistički problem** odnose se na vremenska ograničenja i vaspitača i roditelja. Vrijeme je, nažalost, jedan od ključnih faktora koje “ometaju” izgradnju saradnje. Roditelji se često nađu u situaciji da svoje porodične obaveze ne mogu da usklade sa vrtičkim, iz vremenskih ograničenja. Poslovne obaveze, organizacija brige o djetetu, raspored prevoza, slobodnih dječijih aktivnosti i slično. S druge strane najčešće barijere vaspitača u pogledu vremenskih ograničenja, su: veliki broj administrativnih obaveza, velika očekivanja uprave ustanove, veliki broj djece u grupi, obaveze profesionalnog usavršavanja. **Izazovi na nivou sistema** podrazumijeva nedostatak porodično orijentisanih administrativnih politika na nivou sistema, odnosno nedostatak takmičenja, treninga, seminara, i drugih oblika profesionalnog usavršavanja u cilju izgradnje kompetencija neophodnih u saradnji vaspitač – roditelj. Sljedeći izazov koji zahtjeva pomoć i podršku jesu kulturno i jezički drugačija područja iz kojih porodice dolaze.

Epstein (2001) takođe kao jedan od značajnih faktora koji može otežati saradnju vaspitač – roditelj navodi vaspitačko i roditeljsko, kao i dječije vrijeme. Autorka navodi i probleme u smislu nedostatka znanja, vještina roditelja neophodne za rješavanje problema.

Hornby (2011) barijere saradnje klasifikuje u četiri grupe: **individualni roditeljski i porodični činioci, obilježja djeteta, činioci koji karakterišu odnos između roditelja i vaspitača, i društveni činioci.**

Prvu grupu činioca predstavljaju stavovi i razmišljanja roditelja o načinu njihovog angažovanja, interesi, položaj u društvu, političko opredjeljenje, razmišljanja na temu participacije porodice u rad vaspitno – obrazovne ustanove. Neki roditelji smatraju da se njihova uloga sastoji u tome da samo dovedu dijete u ustanovu, a da vaspitanje i obrazovanje “prepuste” stručnjacima. Dok neki roditelji smatraju da i vaspitači i roditelji treba podjednako da budu akteri u ovom interaktivnom odnosu, tako što će roditelji podsticati dječiji razvoj kod kuće, uz pomoć vaspitača. Takođe u ovu grupu barijera možemo svrstati i uvjerenja roditelja o sopstvenim sposobnostima. Naime, neki roditelji smatraju da nemaju potrebne vještine, kompetencije neophodne za podsticanje dječijeg razvoja. Takvi roditelji imaju manjak samopouzdanja, te izbjegavaju saradnju s predškolskom ustanovom. S druge strane, postoji i mišljenje roditelja da su kompetentniji u radu s djecom, te potcjenjuju ulogu vaspitača i njihov posao. Percepcija o pozivima za roditeljsko uključivanje podrazumijeva percepciju roditelja o tome da li ima podršku i potporu neophodnu za uključivanje u vaspitno – obrazovni rad. Ukoliko se roditelj osjeti nepoželjnim, on će izbjegavati saradnički odnos s vaspitače. U suprotnom, pomoć, podrška i ohrabrenje doprinose većoj uključenosti roditelja. Trenutni životni kontekst (obrazovni nivo roditelja, porodične okolnosti, roditeljska situacija na poslu...) može prouzrokovati barijere u saradničkom odnosu vaspitač – roditelj.

Obilježja djeteta (osobine karakteristične za dječiji uzrast) jeste druga grupa barijera. Praksa je pokazala da što su djeca starija to su roditelji manje zainteresovani za neka veća angažovanja u rad ustanove. Takođe, postoje i situacije da roditelji i vaspitači imaju različita mišljenja i stavove (dodatni podsticaji za razvoj djeteta) što dovodi do određenih nesuglasica.

Treću grupu barijera čini **odnos između roditelja i vaspitača** (nepodudarnost ineteresa, organizacija, diskontinuitet u ponašanju, raznovrsnost stavova). Sastavni dio interaktivnog odnosa su različita očekivanja, interesi, planovi i ciljevi. Ciljevi vaspitača i ciljevi roditelja se mogu razlikovati. Teme na sastancima mogu biti: diskusija o razvoju djeteta, razmjena predloga po pitanju rješavanja problema, razmjena informacija o načinu funkcionisanja ustanove i režima

dana. Faktori: ekonomski, obrazovni status, etnička pripadnost, rod itd. su faktori koji mogu dovesti do otežane saradnje.

I posljednja grupa barijera koju Hornby ističe jesu **društveni činioci**. Društveni činioci obuhvataju demografske, političke i ekonomske karakteristike kao značajne oblasti čovjekovog bitisanja. Ranije, jedan od tradicionalnih oblika uključenosti roditelja bio je podsticaj vrtića od strane roditelja. Međutim, danas, pod uticajem određenih promjena koje dolaze vremenom, dolazi do povećanja broja radnih sati roditelja, povećanje poslovnih i porodičnih obaveza, povećanje razvoda brakova, samohranih porodica kao i jednoroditeljskih porodica. Takođe, i finansije mogu imati značajnu ulogu u ostvarivanju saradnje između vaspitača i roditelja, npr. mala finansijska ulaganja programe, obuke, resurse i druge sastavne djelove partnerstva, mogu dovesti do nedostatka istog.

Jovanović navodi da jedna od barijera može biti i negativan stav vaspitača. Obzirom da vaspitač ima značajnu ulogu u vaspitno – obrazovnom procesu, od njegovog entuzijazma, mišljenja, stavova i cjelokupnog prihvatanja zavisi i cijela atmosfera u okviru partnerstva. S druge strane, neki vaspitači nemaju povjerenja u roditelje, prebacujući im da malo vremena posvećuju djetetu, da ih ne zanima njihov razvoj, da samo znaju svoja prava. Sve te činjenice dovode do barijera u saradnji između roditelja i vaspitača.

S aspekta roditelja postoje brojni faktori koji dovode do barijera u izgradnji partnerstva. Roditelji, prilikom adaptacije djeteta, često osjećaju strah. Zatim, kada se dijete veže za vaspitača, kod roditelja se može javiti osjećaj ljubomore. Jedan od uzroka barijera može biti i drugačiji stav, mišljenje roditelja u odnosu na predškolsku ustanovu, kada je u pitanju režim i organizacija rada u istoj.

Autorka navodi i barijere socijalne prirode. Odnosno, u zavisnosti kog su roditelja zanimanja, obrazovnog, kulturnog i socijalnog porijekla, različit je i pristup u partnerstvu. Kada je u pitanju roditelj višeg obrazovnog nivoa, kod njih se javlja osjećaj da znaju više nego vaspitač o tome šta je obrazovni program (što ne mora da bude istina). S druge strane, roditelji nižeg obrazovnog nivoa, izbjegavaju saradnju s vaspitačem, smatrajući da ne posjeduju dovoljne kompetencije kako bi se uključili u rad ustanove.

U literaturi je poznata još jedna kategorizacija barijera koju navodi Maleš (1993), a tiče se barijera uzrokovane ljudskom prirodom, procesom komunikacije, i barijera uzrokovane spoljašnjim faktorima.

Kada je u pitanju prva kategorija barijera, i porodica i ustanova imaju nesigurnost i manjak samopouzdanja kada se jave neke novonastale situacije s kojima nisu imali prilike do sada da se sretnu. Bitan faktor koji se često javlja a narušava saradnju jesu stereotipi i predrasude i vaspitača o roditeljima i obrnuto.

Kada su u pitanju barijere uzrokovane procesom komunikacije (verbalne i neverbalne) tiču se upotrebe stručnih, profesionalnih, u većini slučajeva roditeljima nepoznatih termina. Ukoliko se komunikacija odmah započne kritikom, problem ili nekom negativnom stavkom, to automatski dovodi do povlačenja roditelja i daljeg izbjegavanja komunikacije. Zbog toga je veoma bitno voditi računa i biti obazrivi prilikom upotrebe određenih termina u komunikaciji s roditeljima.

Barijere uzrokovane spoljašnjim faktorima tiču se zastupljenosti saradnje s roditeljima u dokumentaciji vaspitno – obrazovne ustanove. Veliku ulogu i značaj imaju pomoć i podrška na nivou sistema koji se pruža vaspitno – obrazovnoj ustanovi (podrška stručnih saradnika, obezbjeđivanje sredstava za rad, osnivanje projekata u cilju poboljšanja kvaliteta ustanove).

Strategije prevazilaženja barijera

Rogulj (2018) navodi, prema istraživanju Blue-Banning i sur. (2004), strategije u cilju uspješnije interakcije:

- **Pažljivo slušanje druge osobe**
- **Izbjegavanje upotrebe žargona**
- **Izostanak predrasuda**
- **Osjetljivost za druge i neokrivljavanje**
- **Pozitivni komentari u trenutnim problemskim situacijama djeteta.**

Kako bi savladali određene barijere, i vaspitači i roditelji moraju da međusobno poštuju, da razumiju jedni druge, da su otvoreni uvijek kako za pozitivne komentare, tako i za određene sugestije i kritike. Neophodno je da se uvijek dogovaraju i da ravnopravno podijele obaveze koje ih sleduju. (Irović, 2015)

Od velikog je značaja da vaspitači ostave dovoljno prostora roditeljima da se pokažu i “dokažu”, te da onda vaspitno – stručni kadar procijeni želje i ambicije roditelja. Te na osnovu interesa i želja roditelja, vaspitači treba da formiraju određene oblike partnerstva. (Nenadić Bilan, Matov, 2014)

Whalley (2007) daje određene savjete kako uspješno savladati postojeće probleme u zavisnosti od prirode istih:

- Prvi savjet koji autor navodi, a problem vezujemo za nastanak osjećaja straha i anksioznosti, kao i nedostatka samopouzdanja roditelja, jeste da vaspitači treba iskreno da private roditelje i njihovu djecu, treba uvijek da postoji određena doza poštovanja. Takođe, neophodno je da roditelji u svakom momentu budu upoznati sa odlukama i politikom vaspitno – obrazovne ustanove. Vaspitači moraju biti uvijek spremni da saslušaju roditelje, bez obzira o kom problemu i sugestiji se radi. U slučaju da roditelju nedostaje samopouzdanje neophodno je organizovati individualne razgovor, gdje će se roditelju pružiti dodatna podrška i pomoć
- Problem s ponašanjem rješava se boljim upoznavanjem roditelja i povezivanjem s njima onda kada su uključeni u rad ustanove. Vaspitač treba podjednako da pristupi svakom roditelju individualno, ali isto tako, da i ima određena očekivanja zauzvrat. Veoma je važno biti iskren u komunikaciji s roditeljima, pa i u situacijama kada se mišljenje vaspitača i mišljenje roditelja ne podudara.
- Kako bi se savladale barijere uzorkovane načinom funkcionisanja ustanove potrebno je da ustanova, tj. vaspitači budu otvoreni za određene inovacije.

Analiza srodnih istraživanja i relevantne literature

Postoji veliki broj istraživanja koji su se bavili pitanjem barijera u saradnji/partnerstvu između porodice i predškolske ustanove. S tog aspekta, Ljubetić (2014) navodi razloge otežane saradnje između vaspitača i roditelja: različitost stavova koji se tiču angažovanosti roditelja, stavljanje akcenta na kvantitet umjesto na kvalitet odnosa, različito doživljavanje roditeljske participacije, prepreke se mogu javiti i sa roditeljima koji imaju drugačiji društveni i ekonomski položaj. Prema Repciuc (2021) najčešći problemi koji se javljaju u odnosu između porodice i vrtića su: nedostatak jasne raspodjele uloga i odgovornosti između partnera (vrtić – porodica – dijete), transparentnost u donošenju odluka, nedostatak informacija i od nastavnika i od porodice, kao i skromna obučenost nastavnika. Takođe, neke od prepreka su: migracija roditelja, nedostatak metodološke podrške u vezi s obrazovanjem roditelja, nedostatak inicijative, nepovoljna psihološka klima u porodici, kao i nedostatak partnerskih modela.

Venninen i Purola (2013) navode aktivnosti u kojima vaspitači ne žele učestvovanje roditelja. Aktivnosti se uglavnom tiču režima dana u vrtiću, korišćenju sredstava u skladu sa uzrastom djeteta. Prema Granati, Mejri i Rizzi (2016) najčešće prepreke s aspekta nastavnika su: stereotipi i prepreke nastavnika u odnosu na neke porodice koje su uglavnom niže društvene klase, gdje je zastupljen veći broj imigranata; slabo poznavanje italijanskog jezika od strane porodica koje su nedavno emigrirale u Italiju; strukturni faktor (podrazumijeva odsustvo proširene porodične mreže preko teritorije, nedostatak socijalne pomoći i podrške porodici, usklađivanje radnog vremena sa školskim vremenom, komunikacija se odvija uglavnom putem savremene tehnologije, što nekim roditeljima predstavlja prepreku jer nemaju internet na svoje mobilne telefone); kulturni faktor (stavovi i ponašanja koje pokazuju italijanske i imigrantske porodice, samopouzdanje i slabo razumijevanje profesionalne uloge, roditelji često ističu njihov položaj, status, i stečeno obrazovanje prije dolaska u Italiju). Lamb – Parker, F. i dr. (2001) su identifikovali nekoliko faktora kao prepreke za učesće roditelja u programima Head Start: raspored roditelja koji je suprotan u odnosu na program, imati bebu ili malo dijete kod kuće, posao, idu u školu ili volontiraju izvan Head Start programa, osjećaj tuge, depresije, nedostatak energije ili interesovanja.

Breneselović (2013) najveći broj prepreka vezuje za roditelje: prezaposlenost roditelja, nezainteresovanost roditelja, nedostatak kompetencija. Dok su prepreke za nastavnike: nedostatak interesovanja, komunikativnih vještina Takođe, Clarke i sar. (2010) su kategorizovali tri grupe barijera: interpersonalni (stavovi, percepcije, teškoće nerazumijevanja), logistički problem (vremenska ograničenja), izazovi na nivou sistema (nedostatak porodičnih, orijentisanih administrativnih politika na nivou sistema, razlike u kulturnom jezičkim područjima).

Prema rezultatima na osnovu uzorka od 43 roditelja latinoameričkih imigranata, barijere čine: nedostatak prevodioca (španski jezik) na roditeljskim sastancima. Nastavnici pretpostavljaju da roditelji razumiju kulturu škole (neka tradicionalna događanja i koja je njihova uloga u istim), kao i nesposobnost da se različitost (podrška, stavovi) vidi kao snaga, strah od kritika učiteljskih vještina i sl. Pored toga, nedostatak tehnologije takođe ograničava mogućnosti komunikacije za mnoge porodice. Nastavnici bi trebali da ispituju roditelje u vezi sa pristupom govornoj pošti, računarima i internetu (Ramirez, 2003). Prema Malešu (1993) postoje: barijere uzrokovane ljudskom prirodom, barijere uzrokovane procesom komunikacije (verbalna i neverbalna), barijere uzrokovane spoljašnjim faktorima i sl.

Pahić i sar. (2010) smatraju da od obrazovanja roditelja zavisi u kojoj mjeri će oni učestvovati u vaspitno – obrazovni rad. Odnosno da je veći procenat uključenosti kod onih roditelja koji imaju “veći stepen obrazovanja” od drugih roditelja. Prema Vukušić, M. (2018) roditelji pedagoških zanimanja (vaspitač, učitelj, nastavnik, pedagog) imaju poželjnija uvjerenja u vezi sa vaspitanjem djece i savremenije poglede na dijete i njegove sposobnosti, u poređenju s roditeljima nepedagoških zanimanja. To nam dokazuje da nivoi obrazovanja roditelja i njihove profesionalne kompetencije mogu uticati na nivoe njihove saradnje sa vaspitačem. Bendixsen, Danielsen (2020) navode da odnos između roditelja, posebno radničke klase i nekih pripadnika manjina, i nastavnika manje karakteriše ravnopravnost. Taj odnos više karakteriše nejednakost moći u korist profesionalaca.

S druge strane, postoji određeni broj istraživača koji su se bavili pitanjem barijera s aspekta okruženja, sredine odakle ispitanici potiču. Prema tome, Miljević – Riđički i sar. (2011) su sprovedli istraživanje sa uzorkom od oko hiljadu roditelja iz manje i onih više naseljenih mjesta u Hrvatskoj. Rezultati su pokazali da su neki od razloga otežane saradnje u urbanim sredinama stavovi i ponašanja roditelja

Miljak (1995) navodi da u dijelu gdje se ispituju stavovi vaspitača o saradnji s roditeljima, većina vaspitača smatra da je potrebna dobra saradnja da bi se razumjele dječije potrebe, vrijednosti i sl. Međutim, određeni broj roditelja (19%) ne prihvata predloge roditelja, 18% smatra da roditelji nemaju potrebno znanje, dok 63% vaspitača smatra da roditelje samo zanimaju informacije da li je dijete jelo i spavalo. Hujala i sar. (2009) u interkulturalnom istraživanju (Estonija, Finska, Litvanija, Norveška, Portugal) navode da zbog promjenjivih društvenih, političkih, ekonomskih prilika u svakoj zemlji, moguće je da roditelji više nemaju vremena da se uključe u obrazovna partnerstva. Postojale su kulturološke razlike u načinu na koji su se nastavnici u svakoj zemlji bavili samoprocjenom. Faktori kao što su stidljivost, poniznost ili samopouzdanje mogu uticati na način koji su nastavnici u različitim zemljama koristili skalu samoocjenjivanja.

Mnogi autori kao jednu od najčešćih barijera vezuju upravo za vremensku dimenziju (Repcius, 2021, Breneselović, 2013, Ramirez, 2003, Miljević – Riđički i sar. 2011, Williams i Sanchez, 2013). Nedostatak vremena ili radno vrijeme roditelja, kao i vremenski raspored aktivnosti u ustanovi može značajno uticati na uspostavljanje saradnje. Kako roditelji navodne još jedna prepreka jeste prevoz do predškolske ustanove, kao i briga o djeci za vrijeme sastanka s vaspitačem. Još jedna barijera jeste percepcija roditeljske uloge, odnosno većina roditelja smatra da njihova pomoć nije potrebna vaspitačima. Rezultati takođe ukazuju da roditelji s manjim brojem djece percipiraju više poteškoća u ostvarivanju partnerskih odnosa s vaspitačem, što znači da imaju više vremena i više su fokusirani na dijete, pa su i zahtjevi za saradnju veći (Zloković, 2020). Cosmin Blundul (2012) navodi da odnos škola – porodica funkcioniše jednosmjerno, uglavnom od škole ka roditeljima. Uglavnom inicijativa polazi od nastavnika, jer je većina roditelja zauzeta ili nezainteresovana za takvu akciju. Takođe, kao moguća prepreka može se javiti i činjenica da roditelji nemaju potrebne vještine da budu uključeni u školski život. Neke od ograničavajućih sposobnosti roditelja da učestvuju u saradnji su: ekonomski status, socijalno i kulturno ugroženo stanovništvo, niži obrazovni nivo. Mendez i sar. (2009) navode da je manji stepen uključenosti prisutan kod roditelja koji nisu zainteresovani za saradnju, koji nemaju adekvatan prevoz do ustanove kako bi se uključili u različite aktivnosti koje se organizuju, zatim koji imaju negativan stav po pitanju programa koji se realizuje, kao i kod roditelja koji su previše umorni od svakodnevnih obaveza koje imaju. Ustanovljeno je, takođe, da na uključenost roditelja utiče bračni status i radni status roditelja. Razvedeni roditelji, a

naročito oni koji dosta vremena provode na poslu, manje su uključeni u rad predškolske ustanove (Lau i sar., 2012).

Prema Mandiću (1980) barijere sa aspekta roditelja su: nezadovoljstvo oblicima i formama rada sa roditeljima; roditelji se ne tretiraju kao ravnopravni partneri u raspravi oko uspjeha ili poteškoća roditelja; ne postoji dovoljna saradnja među samim nastavnicima vezana za obaveze djece kod kuće; nezadovoljstvo profesionalnim aspektima rada nastavnika, subjektivan odnos nastavnika prema pojedinim učenicima; neadekvatan ili nedovoljno kvalitetan metodički rad nastavnika; barijera komunikacije; nastavnici precjenjuju značaj svog predmeta, nameću dodatne obaveze; nastavnici loše pričaju o djeci, ismijavaju ih pred drugima, fizički kažnjavaju. Neke od barijera su da nastavnici ne učestvuju dovoljno, ne organizuje se dovoljan broj sastanaka, djeca nerado idu u školu. Roditelji smatraju da škola previše insistira na činjenicama, a premalo na kreativnim aktivnostima, samostalnom radu djece i dječijim interesovanjima. Takođe smatraju da se pažnja poklanja ili najboljim ili lošim učenicima, kao i da škola mora imati značajniju funkciju u kreiranju jedinstvenog djelovanja svih faktora odgoja i obrazovanja. Prema autorkama Ljubetić i Mandarać Vukušić (2011) roditeljima ponekad ne odgovara način uključivanja kako to žele ustanove, a vaspitači su ponekad u otporu prema interakciji s roditeljima iz određenih razloga – nespremnost, vrijeme i energija koju je potrebno uložiti, (ne)osposobljenost za kvalitetnu saradnju, ne uviđanje važnosti partnerstva i sl. Ključni razlog otežane saradnje leži u (ne)razumijevanju partnerstva, kao i interesu vaspitača i roditelja za izgradnju istog.

Sandberg i Ottosson (2008) navode pet kategorija barijera na organizacionom nivou: nedostatak osoblja, nedostatak vremena, velike grupe djece, nedostatak informacija, nedostatak rutine. Nedostatak osoblja djelimično uključuje kratka odsustva, često bez zamjene, i djelimično duža odsustva sa zamjenom, što podrazumijeva zamjenu osoblja. Roditelji djece kojima je potrebna posebna podrška osjete veliki nedostatak informacija od drugih profesionalaca. Dok drugi pedagoški stručnjaci navode prepreke u slučajevima kada pedagoškoj ustanovi nedostaju osmišljene rutine za saradnju ili kada ustanova nije zainteresovana za istu. Neke od poteškoća su i problematični stav, neznanje, nespremnost da se iznesu problem. Vaspitači ponekad imaju visoke zahtjeve od drugih pedagoških stručnjaka, koji ne mogu nekada biti ispunjeni i koji izlaze van njihove profesionalne uloge. Vaspitači, takođe, navode da tokom školovanja nisu imali nikakvu ili vrlo malu edukaciju o saradnji. Tehnike razgovora, stavovi i upravljanje krizama su

teme koje zahtjevaju obuku, a socijalna kompetencija se smatra pozitivnom osobinom. Često se javljaju i poteškoće kao što su jezičke i/ili kulturne razlike i nedostatak vremena.

Davis – Kean i Eccles (2002), Hornby i BlackWell (2018), Hornby i Lafaele (2011), Epstein (2001) ističu neke od karakteristika roditelja koje mogu biti prepreke: socioekonomski status porodice, socijalni i psihološki resursi roditelja, percepcija roditelja o sopstvenom djetetu, uvjerenje roditelja o njihovoj ulozi u obrazovanju djeteta, odnos roditelja prema školi, etnička pripadnost roditelja, socijalizacija i prethodno uključivanje roditelja u obrazovanje djece, trenutni životni kontekst, uvjerenja roditelja, percepcije o uključivanju, pol, klasa, etnička pripadnost. Što se tiče karakteristika komunikacije, one podrazumijevaju: niži stepen obrazovanja, niži poslovni status, niska socijalna podrška, niža emocionalna inteligencija ili socijalne vještine, niži finansijski resursi. U okviru karakteristika djece, najčešće barijere se tiču uzrasta djeteta i njegovih potreba, teškoće u učenju, invaliditet, darovitost, problemi u ponašanju. Dok u karakteristike ustanove, tj. nastavnika spadaju: uvjerenja nastavnika o ulozi roditelja u učionici, mogućnosti za učešće koje su dostupne u ustanovi, politika ustanove u vezi sa učešćem roditelja, organizacija i fizička struktura škole, socijalno i emocionalno okruženje za djecu. Sledeće grupa faktora odnosi se na odnos nastavnik – roditelj, gdje su barijere razlike u dnevnom redu, stavovi i jezik koji se koristi. I poslednja grupa barijera tiče se društvenih faktora, uključujući istorijska i demografska pitanja, politička pitanja i ekonomska pitanja.

II ISTRAŽIVAČKI DIO

Metodološki okvir rada

Problem istraživanja

Polaskom djeteta u predškolsku ustanovu jedan od ključnih segmenata uspješnih ishoda vaspitno – obrazovnog procesa jeste partnerstvo/saradnja između predškolske ustanove i porodice. Partnerstvo/saradnja roditelja i vaspitača podrazumijeva kombinovanje iskustava roditelja i vaspitača i njihovih znanja o djetetu. Saradnja je sredstvo ostvarivanja obrazovnih ciljeva.

Do formiranja saradnje neophodno je savladati određene probleme, tj. barijere na relaciji vaspitač – roditelj. Uočavanje i prevazilaženje barijera pozitivno utiče na partnerstvo, odnosno na dijete. Odnosno na taj način dijete zadovoljava poslednju potrebu u okviru Eriksonove piramide potreba – potrebu za samoauktualizacijom.

Predmet istraživanja

Prepoznavanje činioca koji uzrokuju prepreke može doprinijeti uspješnijem odnosu između aktera saradničkog odnosa. Činioci koji prouzorkuju barijere, podjednako potiču i od vaspitača i od roditelja, tako da i jedni i drugi treba da budu svjesni barijera i da budu podjednako uključeni u njihovo prevazilaženje.

Prema srodnim istraživanjima (Breneselović, 2013; Clarke i sar., 2010; Pahić i sar., 2010; Vukušić, 2018; Repcius, 2023; Horbny i BlackWell, 2018; Epstein, 2001) najčešće barijere koje se javljaju u saradnji su: nezainteresovanost roditelja, vremenska ograničenja (nedostatak vremena, radno vrijeme roditelja, raspored aktivnosti ustanove), obrazovanje roditelja i vaspitača (profesionalne kompetencije), kao i barijere personalne prirode (karakteristike aktera saradnje).

Shodno tome **predmet** ovog istraživanja jesu stavovi vaspitača o barijerama u saradnji s roditeljima.

Cilj istraživanja

Mnogobrojna naučna istraživanja potvrdila su važnost saradnje za podsticanje dječijeg razvoja. Za potrebe ovog rada, partnerstvo određujemo kao saradnički odnos pojedinaca iz porodične zajednice (najčešće roditelji i/ili staratelji) i ustanove (najčešće vaspitači) usmjerenih na postizanje zajedničkog cilja (dobrobit djeteta), a koji se odvija u određenom kontekstu (vrsta ustanove koju dijete pohađa) i ima određeno vrijeme trajanja (najčešće za boravka djeteta u vaspitno – obrazovnoj ustanovi). Rezultati istraživanja pokazuju da je ova vrsta saradnje od velikog značaja, ali je najmanje zastupljena u praksi (Jelić, Stojković, Markov, 2018). Brojni autori navode razloge otežane saradnje. Barijere ili prepreke su zapravo razlozi otežane saradnje koji podjednako potiču i od roditelja i od vaspitača, a koji čine sastavni dio saradničkog odnosa.

Svrha istraživanja jeste utvrditi da li su najčešće barijere u saradničkom odnosu vaspitač – roditelj: nezainteresovanost roditelja i vaspitača, vremenska ograničenja, obrazovanje roditelja i vaspitača, kao i barijere personalne prirode, kao što to pokazuje analiza prethodnih istraživanja (Breneselović, 2013; Clarke i sar., 2010; Pahić i sar., 2010; Vukušić, 2018; Repcius, 2023; Horbny i BlackWell, 2018; Epstein, 2001). Takođe rezultati pokazuju da okruženje utiče na nastanak barijera, tj. da zbog promjenjivih društvenih, političkih, ekonomskih prilika u svakoj zemlji, moguće je da roditelji više nemaju vremena da se uključe u obrazovna partnerstva (Hujala i sar., 2009).

Shodno tome naše istraživanje je usmjereno ka ispitivanju pomenutih barijera u predškolskim ustanovama u Crnoj Gori.

Kako u Crnoj Gori nema dostupnih istraživanja o barijerama uspostavljanja saradničkog odnosa između porodice i ustanove predškolskog vaspitanja i obrazovanja, javila se ideja za istraživanje pomenute tematike u okviru master rada. Ovim istraživanjem će se nastojati utvrditi najčešće barijere u saradnji, iz ugla vaspitača, kao i mogući uzroci njihovog javljanja.

U skladu sa navedenim **glavni cilj** ovog istraživanja jeste ispitati stavove vaspitača o barijerama u saradnji s roditeljima.

Zadaci istraživanja

Iz prethodno postavljenog cilja proizilaze određeni **istraživački zadaci**:

- Utvrditi da li i na koji način se nedostatak vremena (i roditelja i vaspitača) javlja kao moguća barijera u saradničkom odnosu.
- Utvrditi da li i na koji način nezainteresovanost roditelja i/ili vaspitača otežava uspostavljanje saradničkog odnosa.
- Ispitati kako i na koji način profesionalne kompetencije vaspitača (naročito kompetencije za saradnju sa roditeljima) otežavaju saradnju sa roditeljima.
- Istražiti kako i na koji način se lične karakteristike i vaspitača i roditelja manifestuju u vidu određenih barijera u saradničkim odnosu.
- Ispitati da li se (potencijalni) stereotipi i predrasude vaspitača o roditeljima (u odnosu na njihovo socijalno porijeklo kao i društveni i ekonomski status u društvu) ponašaju kao barijere u ostvarivanju saradnje vaspitač-roditelj.
- Ispitati da li i na koji način stepen obrazovanja roditelja može biti razlog otežane saradnje između vaspitača i roditelja.

Hipoteze istraživanja

Na osnovu prethodno definisanog cilja istraživanja, kao i rezultata srodnih istraživanja koji su se bavili ovom tematikom postavlja se **glavna hipoteza** koja glasi: pretpostavlja se da vaspitači uočavaju određene barijere u saradničkom odnosu s roditeljima, a koje podjednako potiču i od vaspitača i od roditelja.

Iz postavljene glavne hipoteze i istraživačkih zadataka izvodimo **sporedne hipoteze**:

- Pretpostavlja se da je nedostatak vremena (i vaspitača i roditelja) jedna od najčešćih barijera u saradnji između vaspitača i roditelja.
- Pretpostavlja se da nezainteresvanost i vaspitača i roditelja može otežavati uspostavljanje saradničkog odnosa vaspitač – roditelj.
- Pretpostavlja se da profesionalne kompetencije vaspitača, odnosno njihov nedostatak (naročito kompetencija za saradnju s roditeljima) mogu biti razlog otežane saradnje između vaspitača i roditelja.
- Pretpostavlja se da se lične karakteristike i vaspitača i roditelja mogu javiti kao određena barijera u saradničkom odnosu vaspitač – roditelj.
- Pretpostavlja se da se stereotipi i predrasude vaspitača o roditeljima (u odnosu na njihovo socijalno porijeklo kao i društveni i ekonomski status u društvu) ponašaju kao barijere u odnosu vaspitač – roditelj.
- Pretpostavlja se da obrazovanje roditelja utiče na to u kojoj mjeri će oni biti uključeni u saradnju sa vaspitačima.

Varijable istraživanja

Na osnovu postavljenog cilja istraživanja definisaćemo zavisne i nezavisne varijable istraživanja.

Zavisne varijable su barijere koje se javljaju u saradničkom odnosu vaspitač – roditelj.

Nezavisne varijable:

- Nedostatak vremena vaspitača i roditelja
- Profesionalne kompetencije vaspitača
- Step en obrazovanja roditelja
- Nezainteresovanost vaspitača i roditelja
- Lične karakteristike vaspitača i roditelja
- Stereotipi i predrasude vaspitača o roditeljima

Metode i tehnike istraživanja

S obzirom da ćemo se baviti ispitivanjem razlika u stavovima vaspitača o barijerama u saradnji sa roditeljima, odlučili smo se za kvantitativni metodološki okvir. Kvantitativna istraživanja predstavljaju značajan izvor informacija za istraživača u ovoj oblasti.

U istraživanju ćemo primjeniti deskriptivnu metodu i metodu teorijske analize.

Metoda teorijske analize jeste metoda od naročitog značaja za teorijski dio istraživanja. U cilju što bližeg određivanja teorijskog pristupa pomenutoj problematici, primjenićemo tehniku analize sadržaja. Proučavanje teorije je prvi korak pri definisanju ključnih pojmova našeg istraživanja.

Deskriptivna metoda je najpogodnija metoda za prikupljanje podataka na terenu, i ona će se primjeniti u istraživačkom dijelu rada. S ciljem utvrđivanja stepena prisustva i ispoljenosti nekog svojstva, osobine ili karakteristike, tehniku koju će se koristiti u okviru deskriptivne metode jeste skaliranje.

Instrument istraživanja

S ciljem prikupljanja podataka o stavovima, mišljenjima vaspitača o barijerama u saradnji sa roditeljima, u našem istraživanju instrument koji smo primjenili jeste **skala procjene** (prilog br.1). Skalom procjene smo izmjerili stepen prisustva svake pojedinačne barijere koju smo identifikovali našim istraživanjem.

U uvodnom dijelu instrumenta ispitanicima je jasno naznačena svrha istraživanja, kao i da je skala u potpunosti anonimna i dobrovoljna. Zadatak ispitanika je bio da upiše znak X u koloni, u zavisnosti da li se ne slaže, djelimično se slaže, ne može procijeniti, djelimično se slaže ili se u potpunosti slaže sa navedenom tvrdnjom. Odnosno ispitanici procjenjuju tepen slaganja s tvrdnjama uz pomoć petostepene skale Likertova tipa, u rasponu od 1 (se ne slažem s tvrdnjom) do 5 (slažem se s tvrdnjom).

Tvrdnje (tridesetšest), koncipirane u negativnom kontekstu, obuhvataju sve prethodno definisane varijbale. Pojedine tvrdnje se odnose isključivo na vaspitače, ili isključivo na roditelje, dok se pojedine mogu sagledati i iz ugla vaspitača i iz ugla roditelja.

Populacija i uzorak

Osnovni naučno – istraživački skup – populaciju iz koje se biraju statističke jedinice za **uzorak istraživanja** čini stotinu vaspitača (N=100) koji rade u vaspitno – obrazovnim ustanovama južne regije Crne Gore, budući da regionalne razlike nisu relevantne za naše istraživačko pitanje (barijere u saradnji vaspitač – roditelj).

Iz populacije je izabran uzorak koji pripada grupi namjernih odnosno hotimičnih uzoraka i ne zasniva se na teorije vjerovatnoće. Navedeni uzorak je izabran zbog vremenskih, materijalno – tehničkih i prostornih uslova.

Naučno – istraživački uzorak sačinjavaju:

Redni broj	Vaspitno – obrazovna ustanova	Grad	Br. vaspitača
1.	JPU „Naša Radost“	Herceg – Novi	50
2.	JPU „Bambi“	Tivat	22
3.	JPU „Radost“ (VJ Kotor)	Kotor	18
4.	JPU „Solidarnost“	Ulcinj	10
UKUPNO			100

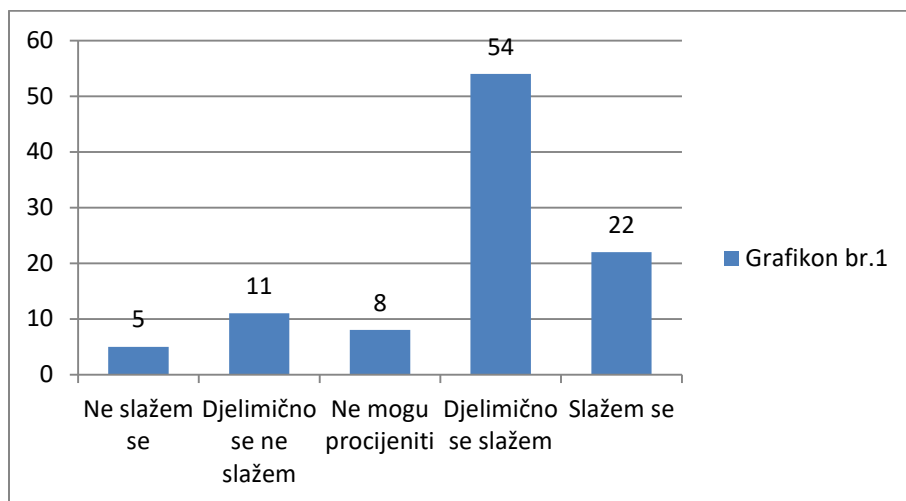
Obrada podataka

Obradu podataka započeli smo računanjem procentualnih vrijednosti za svaku tvrdnju pojedinačno, na osnovu postavljenih pet stepena (ne slažem se, djelimično se ne slažem, ne mogu procijeniti, djelimično se slažem, slažem se). Na osnovu dobijenih podataka testiramo postavljene hipoteze, odnosno da li ih prihvatamo ili odbacujemo. Svaku tvrdnju, tj. podatke koje se odnose na definisanu tvrdnju prikazaćemo putem grafikona.

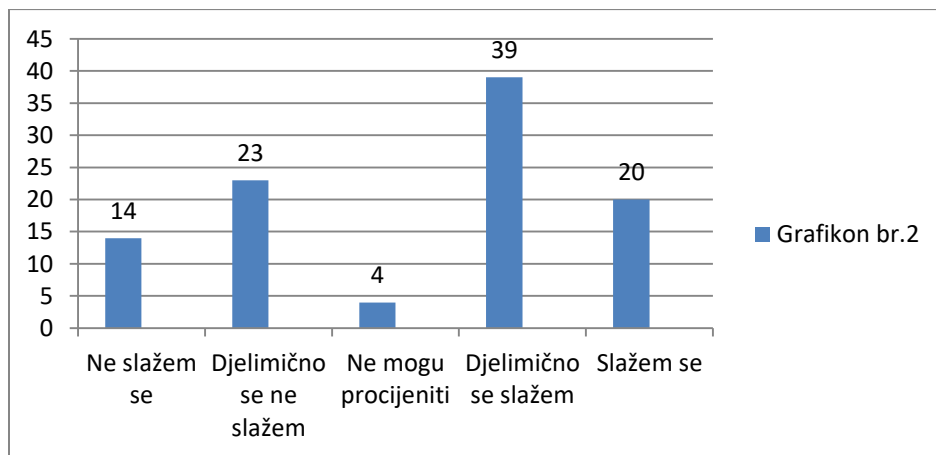
III Prikaz i interpretacija rezultata istraživanja

Nedostatak vremena (i vaspitača i roditelja) kao barijera u saradnji između vaspitača i roditelja

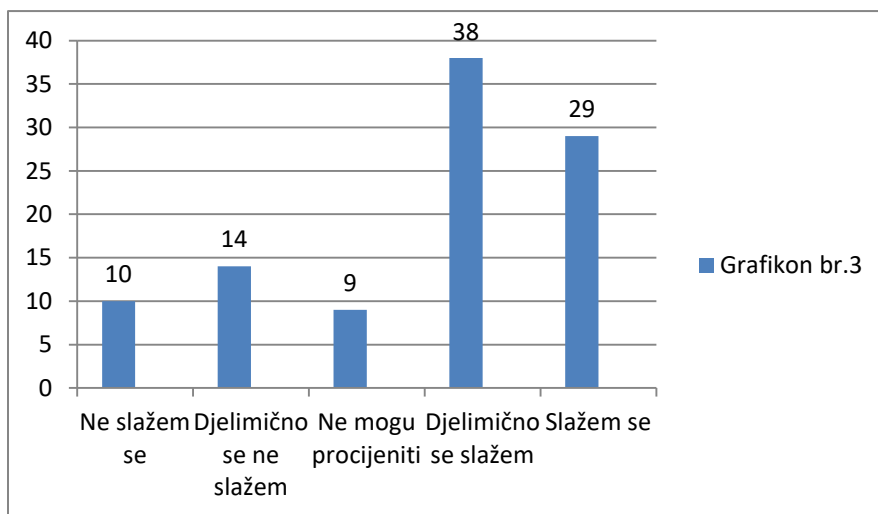
Roditelji uglavnom nemaju vremena da budu više uključeni u rad ustanove zbog poslovnih obaveza (grafikon br.1)

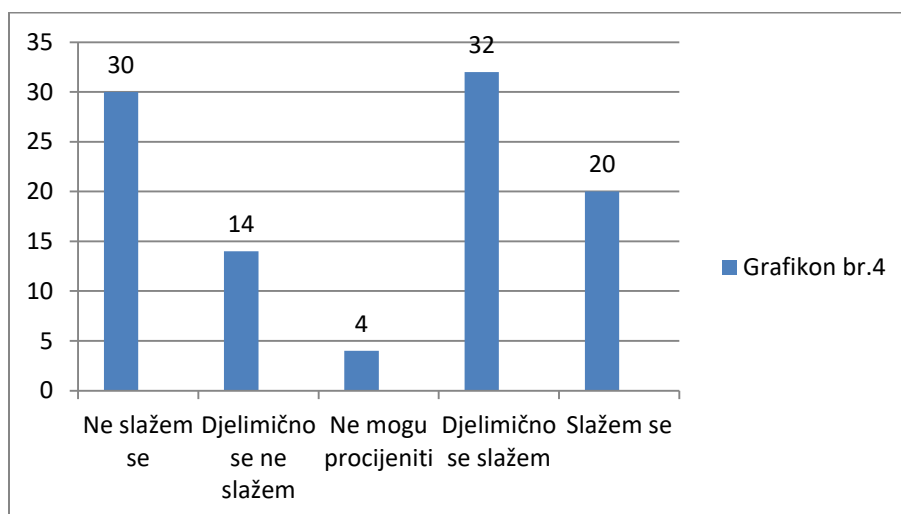
Svakodnevne obaveze roditelja ne dozvoljavaju adekvatnu saradnju s vaspitačima (grafikon br.2).

Roditelji koji imaju bebu ili malo dijete kod kuće nisu u mogućnosti da budu više uključeni u aktivnosti vrtića (grafikon br.3)

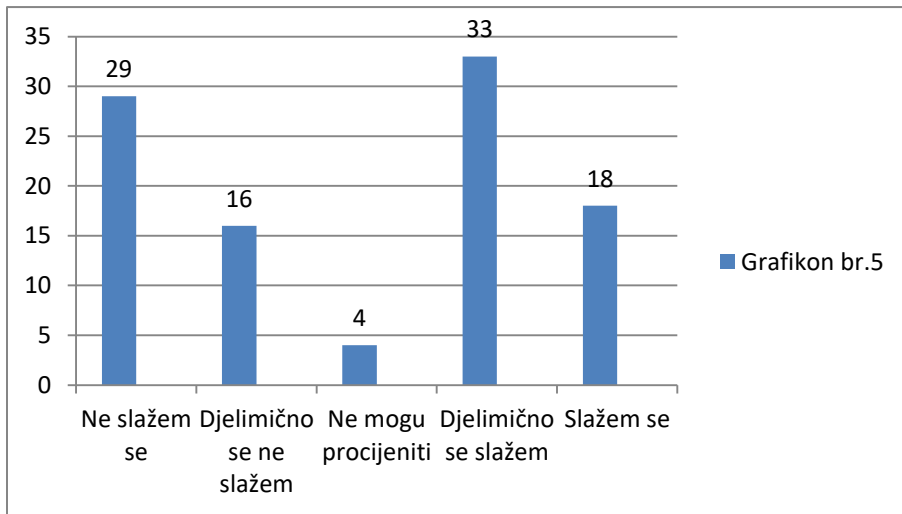

Usljed velikih administrativnih obaveza, u vrtiću, ne ostaje dovoljno vremena za kvalitetnu saradnju s roditeljima (grafikon br.4).

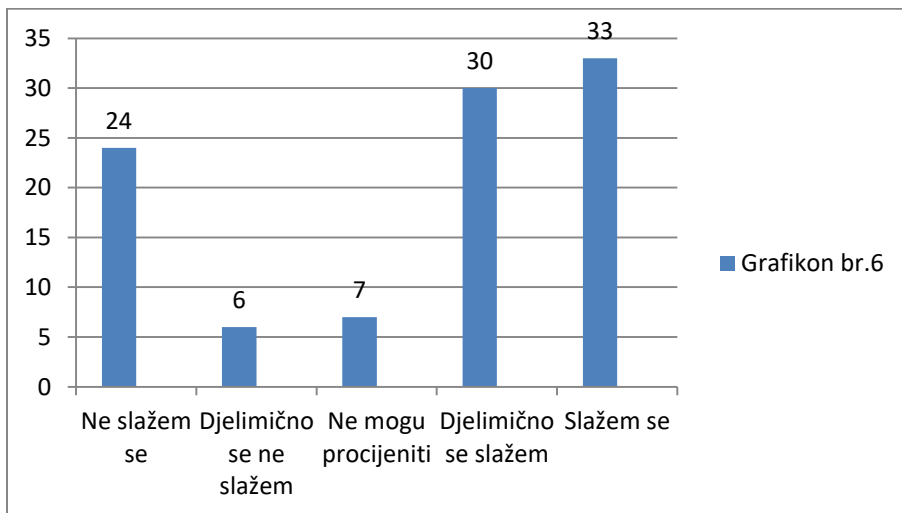

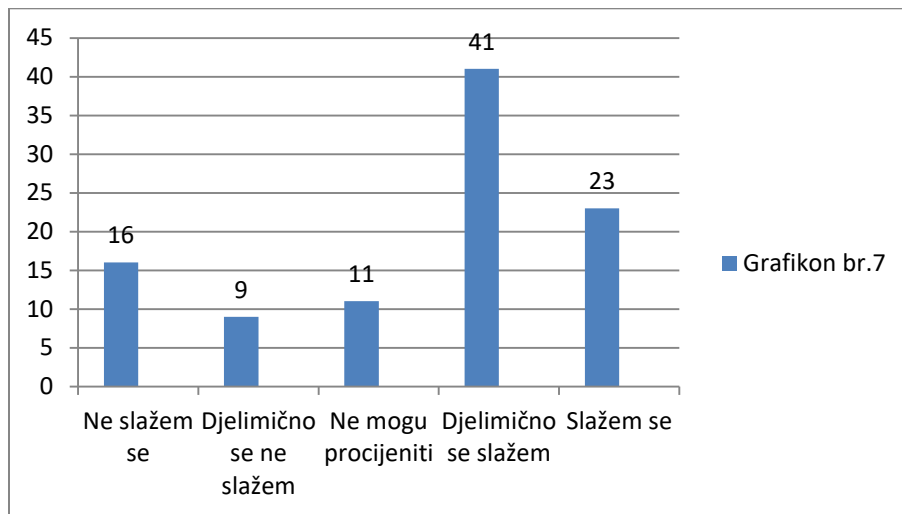
Organizacija režima dana u vrtiću ne ostavlja vrijeme za ozbiljnije partnerstvo s roditeljima, osim prilikom primopredaje djece. (prilog br. 5)

Veliki broj djece u grupama sprječava adekvatnu saradnju s roditeljima. (prilog br.6)

Nedostatak kadra (česta odsustva vaspitača) ograničavaju uspješnu saradnju s roditeljima. (grafikon br. 7)

Na osnovu navedenih rezultata možemo zaključiti da se većina ispitanika (vaspitača) djelimično ili u potpunosti slaže sa postavljenom hipotezom, odnosno, većina smatra da je nedostatak vremena, podjednako i od strane vaspitača i od strane roditelja, jedna od barijera koja se javlja u saradničkom odnosu vaspitač – roditelj. Odnosno da nedostatak vremena ili radno vrijeme roditelja, kao i vremenski raspored aktivnosti u ustanovi može značajno uticati na uspostavljanje saradnje. Ono što je zanimljivo i upečatljivo u dobijenim rezultatima, i ono po čemu se na neki način izdvajaju prva i treća tvrdnja (tvrdnje koje se tiču nedostatka vremena roditelja zbog poslovnih obaveza i zbog obaveza oko bebe ili mlađeg djeteta kod kuće) jeste što je značajna razlika između procenata vaspitača koji se ne slažu i koji se u potpunosti slažu sa datim tvrdnjama dok kod drugih tvrdnji možemo vidjeti da su u pitanju nešto manje razlike. Ono što još možemo zaključiti jeste da je nedostatak kadra jedan od glavnih uzroka nedostatka vremena vaspitača za uspješniju saradnju s roditeljima.

Zloković (2020) u svom istraživanju navodi da se jedna od najčešćih barijera vezuje za vremensku dimenziju. Nedostatak vremena ili radno vrijeme roditelja može značajno uticati na uspostavljanje saradnje. Nedostatak vremena kod roditelja, vremenskog rasporeda aktivnosti u ustanovi koji ne odgovara roditeljima takođe su neka od ograničenja koje otežavaju saradnju (Williams, Sanchez, 2013). Sa navedenim rezultatima se poklapaju i rezultati istraživanja kojeg su sproveli Sandberg i Ottosson (2008), koji takođe navode i barijere nedostatka osoblja i velike

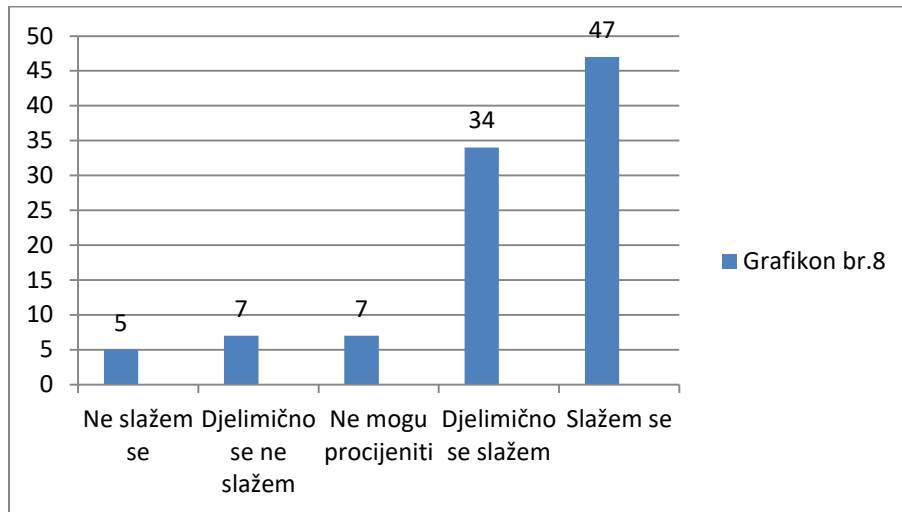
grupe djece. Nedostatak osoblja djelimično uključuje kratka odsustva, često bez zamjene, i djelimično duža odsustva sa zamjenom, što podrazumijeva zamjenu osoblja.

Prema Clarke i sar. (2010) logistički problem odnosi se na vremenska ograničenja i vaspitača i roditelja. Vrijeme je, nažalost, jedan od ključnih faktora koji “omete” izgradnju saradnje. Roditelji se često nađu u situaciji da svoje porodične obaveze ne mogu da usklade sa vrtićkim, iz vremenskih ograničenja. Poslovne obaveze, organizacija brige o djetetu, raspored prevoza, slobodnih dječijih aktivnosti i slično. S druge strane najčešće barijere vaspitača u pogledu vremenskih ograničenja, su: veliki broj administrativnih obaveza, velika očekivanja uprave ustanove, veliki broj djece u grupi, obaveze profesionalnog usavršavanja

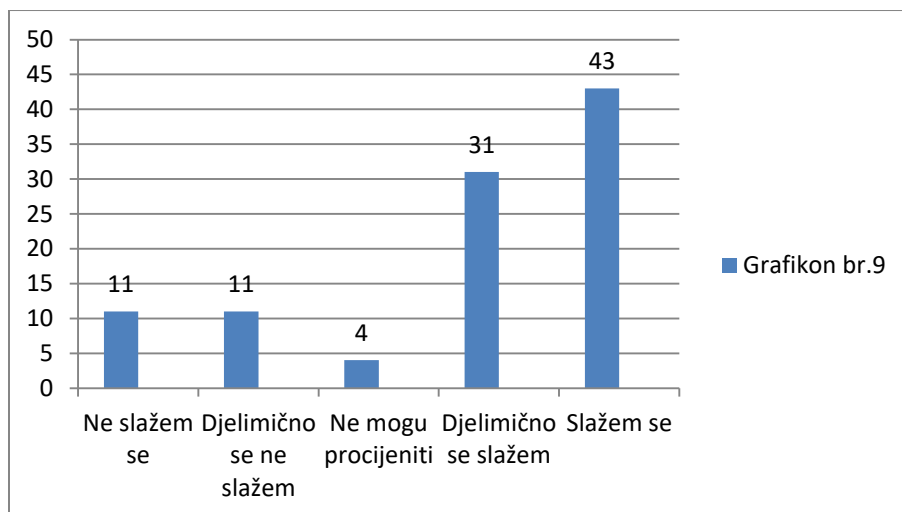
Rezultati dobijeni našim istraživanjem se takođe poklapaju sa rezultatima prethodnih istraživanja (Repcius, 2021, Breneselović, 2013, Ramirez, 2003, Miljević – Riđički i sar. 2011, Williams i Sanchez, 2013) , čime hipotezu – **Pretpostavlja se da je nedostatak vremena (i vaspitača i roditelja) jedna od najčešćih barijera u saradnji između vaspitača i roditelja potvrđujemo.**

Nezainteresovanost i vaspitača i roditelja kao barijera u saradničkom odnosu vaspitač – roditelj

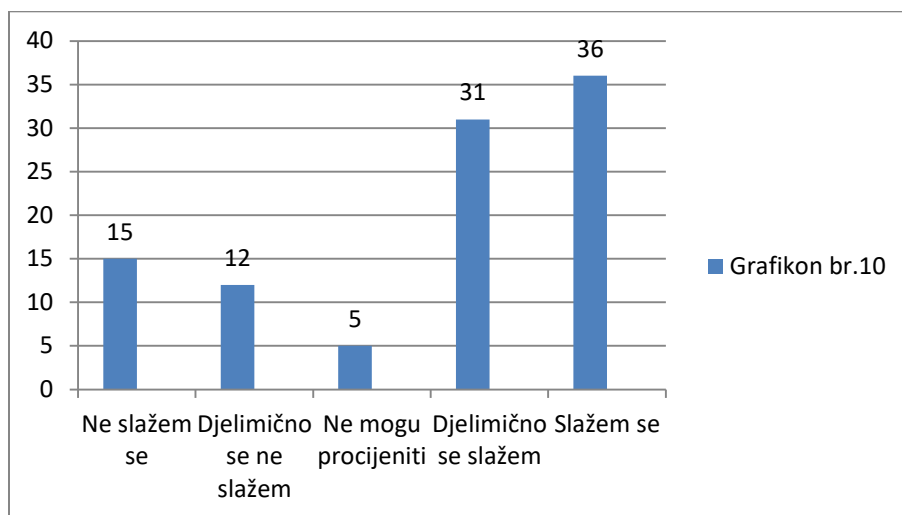
Inicijativa za saradnju s roditeljima uglavnom potiče od vaspitača. (grafikon br. 8)

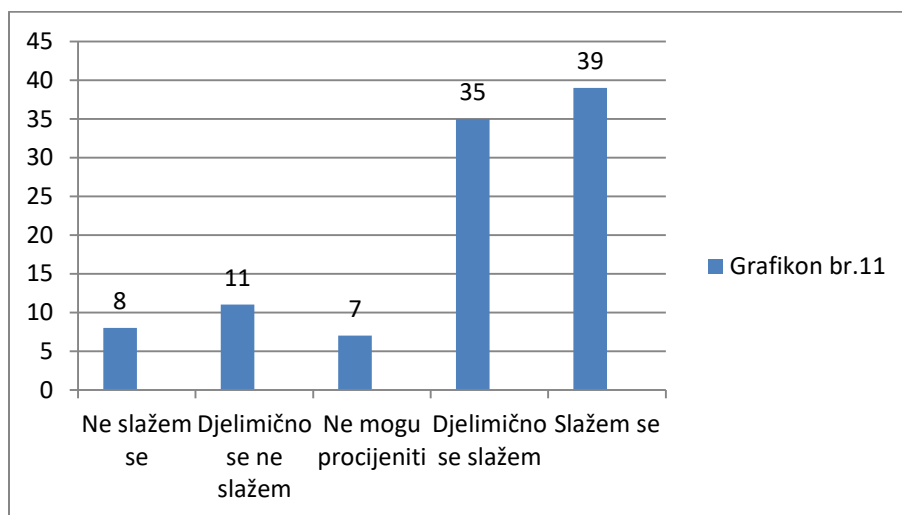
Većini roditelja je jedino važno da im je dijete zbrinuto dok su na poslu, a za veće uključivanje nisu zainteresovani. (grafikon br. 9)

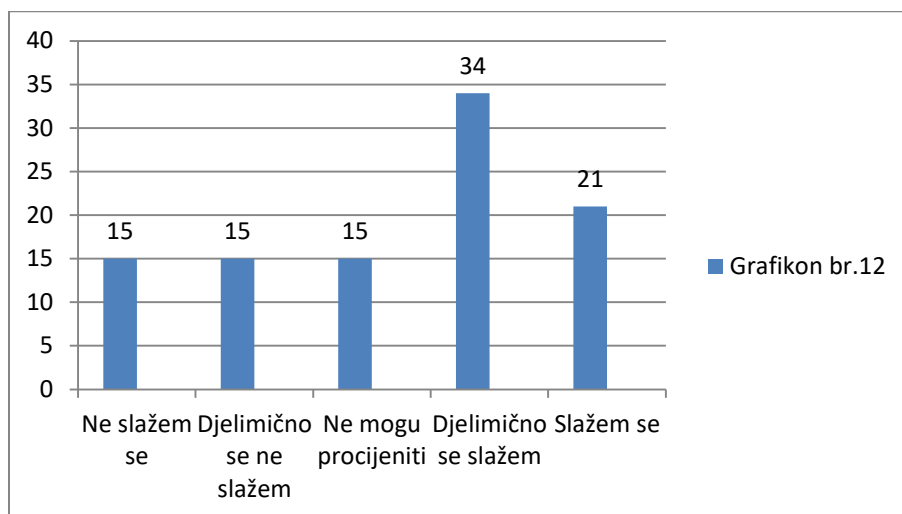
Roditelji najčešće žele sažete informacije o djetetu (da li je dijete jelo i spavalo). (grafikon br. 10)

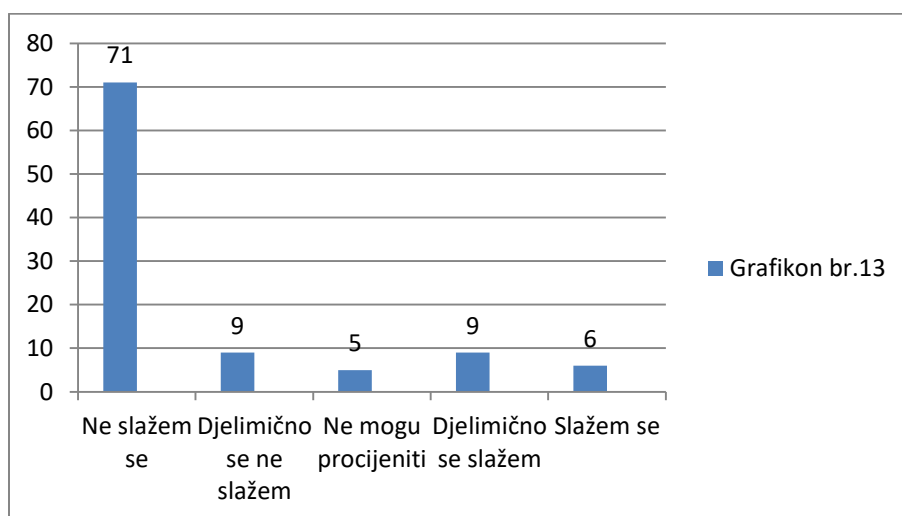
Roditelji se žale da ne sarađuju dovoljno s vaspitačima, a kada ih pozovete na roditeljski sastanak, dođe ih nekoliko. (grafikon br. 11)

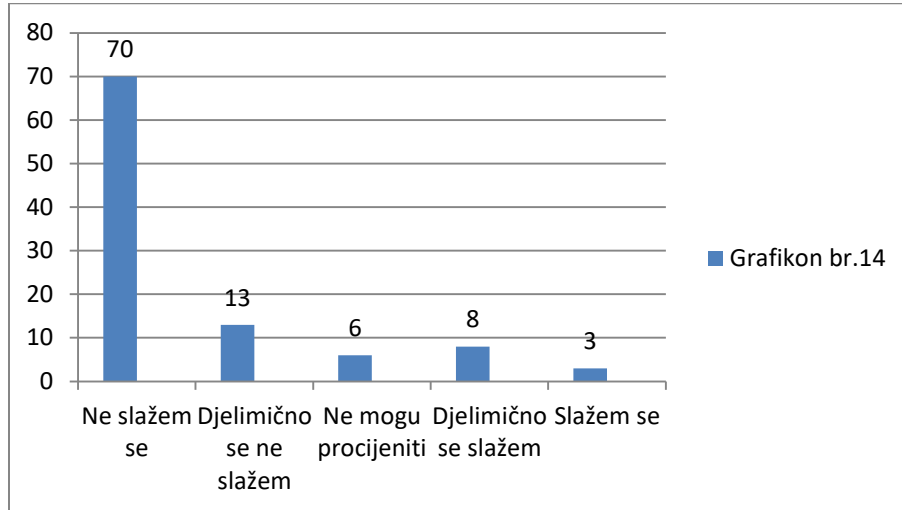
Roditelji nisu zainteresovani da čitaju obavještenja i poruke na oglasnoj tabli koja je namjenjena roditeljima. (grafikon br. 12)

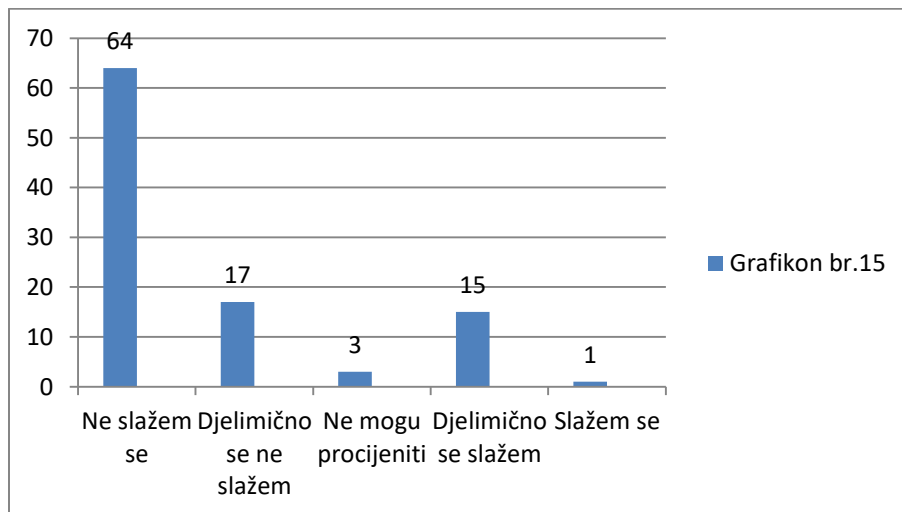
Vaspitači nisu posebno zainteresovani za saradnju s roditeljima, jer smatraju da ona nije od posebne važnosti. (grafikon br. 13)

Vaspitači nisu motivisani za aktivniju saradnju s roditeljima jer smatraju da roditelji ne posjeduju adekvatne vještine za to. (grafikon br. 14)

Vaspitači nisu zainteresovani za veće učešće roditelja jer ih ne smatraju potrebnim u brojnim organizacijskim aktivnostima. (grafikon br. 15)

Prethodno navedeni rezultati istraživanja nam ukazuju da se većina ispitanika slaže sa tvrdnjama koje se tiču nezainteresovanosti kao barijere s aspekta roditelja. Odnosno da nezainteresovanost uglavnom potiče od roditelja, kao učesnika u saradničkom odnosu vaspitač – roditelj. Kako ispitanici navode roditelji uglavnom traže sažete informacije o djetetu, dok za neko veće uključivanje nisu zainteresovani. Međutim, s druge strane, vaspitači se ne slažu s tvrdnjama koje se odnose na nezainteresovanost vaspitača kao aktera u saradnji. Odnosno, u prosjeku oko 70% vaspitača smatra da su oni kao akteri zainteresovani i motivisani za saradnju s roditeljima, dok se nekolicina vaspitača slaže sa tvrdnjama (13, 14 i 15) ili ne može procijeniti koliko su one učestale u praksi.

Prema srodnom istraživanju koje je sproveo Miljak (1995) u dijelu gdje se ispituju stavovi vaspitača o saradnji s roditeljima, većina vaspitača smatra da je potrebna dobra saradnja da bi se razumjele dječije potrebe, vrijednosti i sl. Međutim, rezultati njegovog istraživanja pokazuju da 63% vaspitača smatra da roditelje samo zanimaju informacije da li je dijete jelo i spavalo, dok za veće uključivanje nisu zainteresovani. Navedene činjenice nam ukazuju da se rezultati našeg istraživanja poklapaju sa prethodno pomenutim.

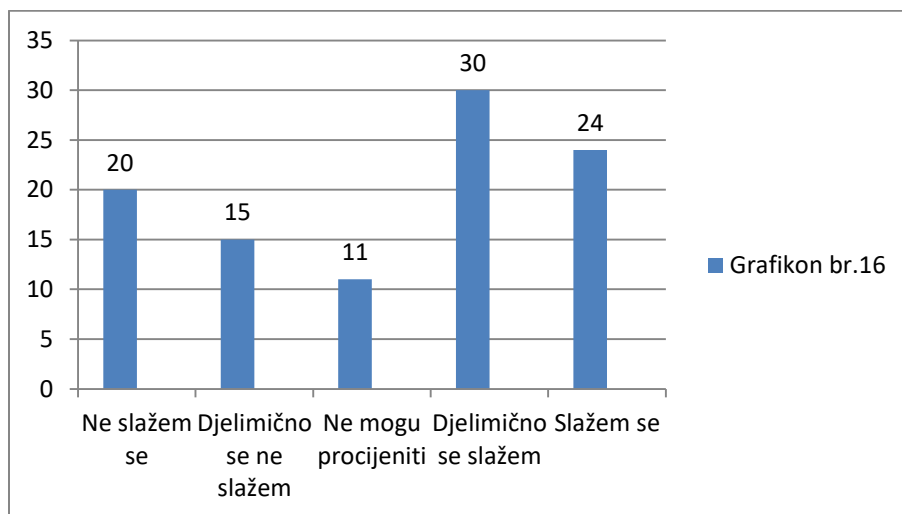
Što se tiče teorijskih koncepata koji obuhvataju nezainteresovanost kao barijeru, ističu se sledeći: Cosmin Blundul (2012) koji navodi da odnos škola – porodica funkcioniše jednosmjerno, uglavnom od škole ka roditeljima. Uglavnom inicijativa polazi od nastavnika, jer je većina roditelja zauzeta ili nezainteresovana za takvu akciju. Zatim, Mendez i sar. (2009) navode da je manji stepen uključenosti prisutan kod roditelja koji nisu zainteresovani za saradnju. I na kraju Breneselović (2013) najveći broj prepreka vezuje za roditelje, gdje između ostalog navodi da je jedna od prepreka i nezainteresovanost roditelja. Na osnovu svega navedenog zaključujemo da je nezainteresovanost tipična za roditelje, i da glavnu inicijativu pokreću vaspitači.

Odnosno, to nas dalje navodi da postavljenu hipotezu - **Pretpostavlja se da nezainteresovanost i vaspitača i roditelja može otežavati uspostavljanje saradničkog odnosa vaspitač – roditelj**, potvrđujemo, s tim da je nezainteresovanost dominantna kod roditelja.

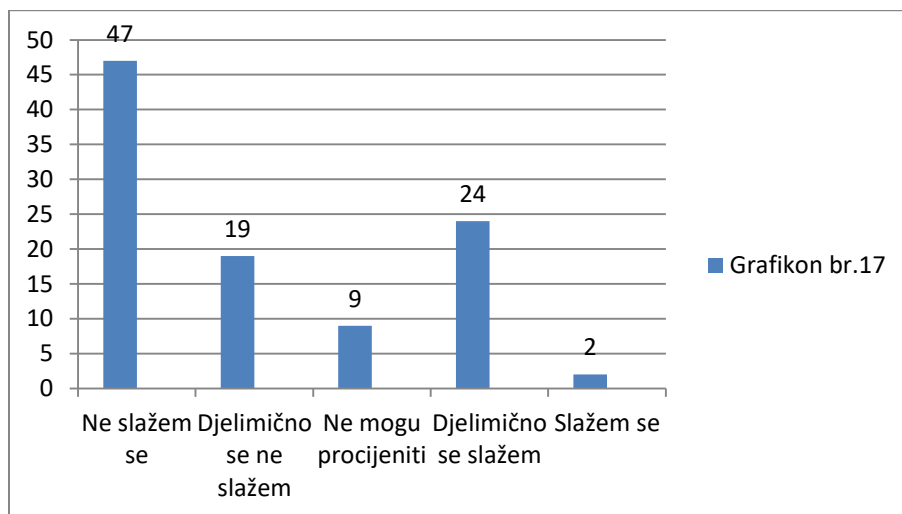

Profesionalne kompetencije (njihov nedostatak) vaspitača kao barijera u saradničkom odnosu vaspitač – roditelj

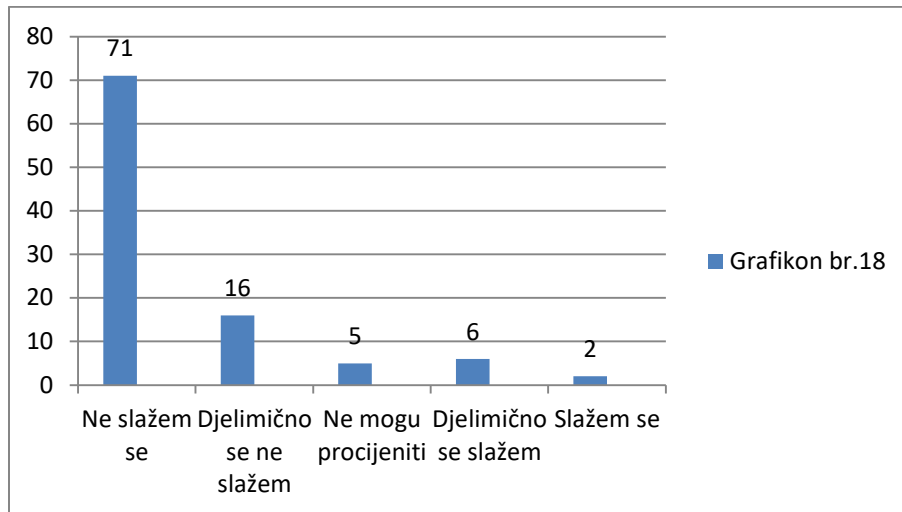
Vaspitačima je neophodna pomoć stručnih saradnika kako bi kvalitetnije saradivali s roditeljima. (grafikon br. 16)

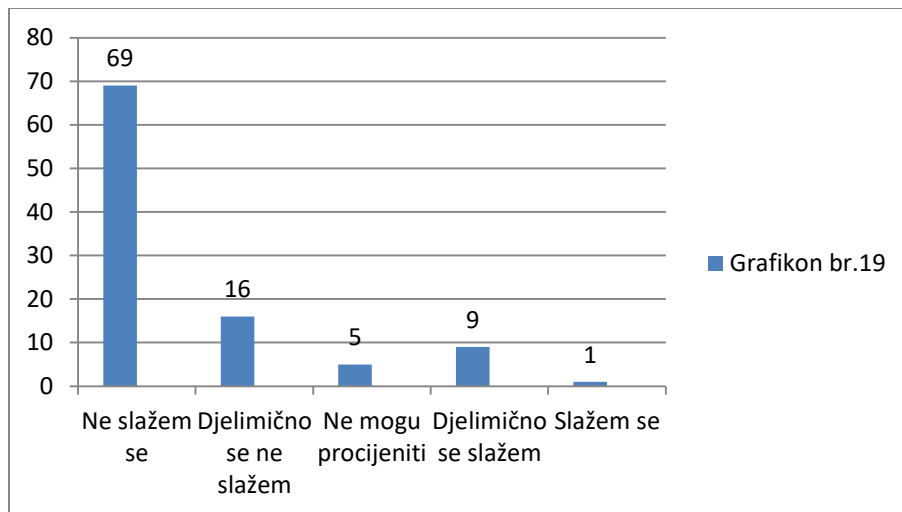
Vaspitači ne pohađaju u dovoljnoj mjeri programe stručnog usavršavanja koji su neophodni za uspješniju saradnju s roditeljima. (grafikon br. 17)

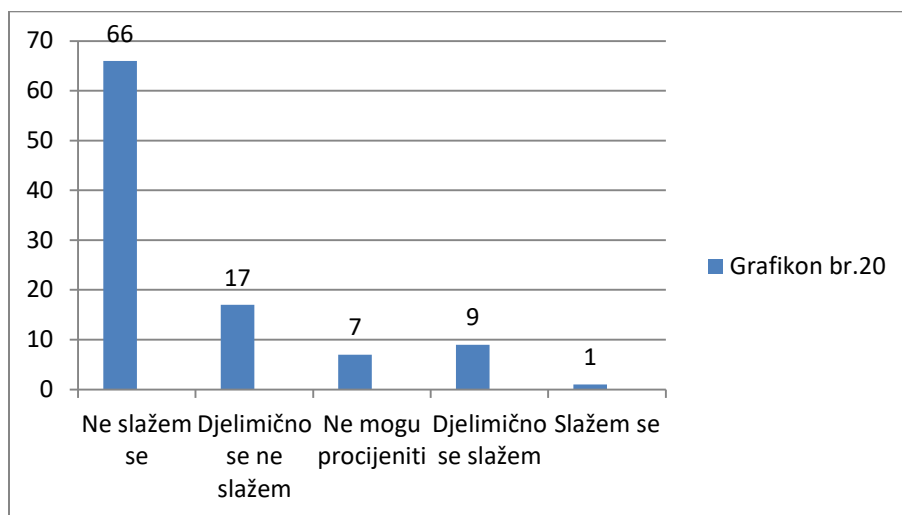
Vaspitači ne posjeduju adekvatno znanje o saradnji s roditeljima. (grafikon br. 18)

Vaspitači ne posjeduju saradničke vještine da bi uspješno saradivali s roditeljima. (grafikon br. 19)

Vaspitači nisu dovoljno uspješni u organizacionim vještinama koje su neophodne u saradnji s roditeljima. (grafikon br. 20)

Rezultati istraživanja u okviru profesionalnih kompetencija vaspitača, odnosno njihov nedostatak, nam ukazuju na sledeće: vaspitači se slažu sa tvrdnjom pod rednim brojem 16., odnosno slažu se (24%) ili se djelimično slažu (30%) da im je potrebna dodatna pomoć stručnih saradnika kada je u pitanju saradnja s roditeljima. No, s druge strane, navode da u dovoljnoj mjeri pohađaju programe stručnog usavršavanja koji će im „ponuditi“ adekvatne vještine i znanje u cilju veće kompetencije. Takođe, oko 70% vaspitača smatra da posjeduje adekvatno znanje, potrebne saradničke vještine i da su uspješni u organizacionim vještinama koje su neophodne za saradnju s roditeljima.

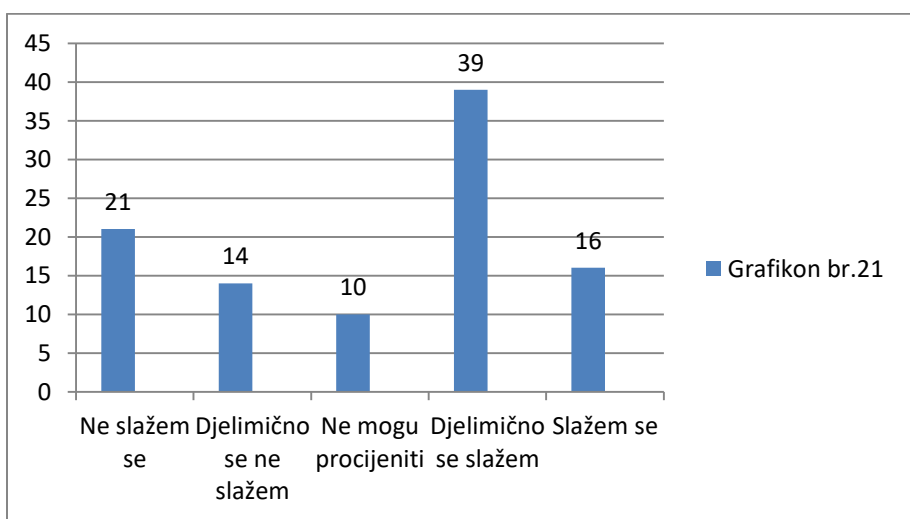
Nalazi srodnog istraživanja kog su sproveli Sandberg i Ottosson (2008) pokazuju da su neke od poteškoća su i problematični stav, neznanje, nespремnost da se iznesu problemi. Vaspitači ponekad imaju visoke zahtjeve od drugih pedagoških stručnjaka, koji ne mogu nekada biti ispunjeni i koji izlaze van njihove profesionalne uloge. Vaspitači, takođe, navode da tokom školovanja nisu imali nikakvu ili vrlo malu edukaciju o saradnji. Tehnike razgovora, stavovi i upravljanje krizama su teme koje zahtjevaju obuku, a socijalna kompetencija se smatra pozitivnom osobinom. Rezultati našeg istraživanja se kose sa prethodno pomenutim istraživanjem, obzirom da naši ispitanici smatraju da u dovoljnoj mjeri pohađaju programe i obuku neophodnu za uspješniju saradnju s roditeljima. Isto tako, oni smatraju da posjeduju adekvatno znanje za rješavanje nekih nepredvidivih situacija u komunikaciji sa roditeljima.

Iz teorijskog koncepta izdvajamo teze koje navode Ljubetić i Mandarać Vukušić (2011), odnosno da roditeljima ponekad ne odgovara način uključivanja kako to žele ustanove, a vaspitači su ponekad u otporu prema interakciji s roditeljima iz određenih razloga – nespremnost, vrijeme i energija koju je potrebno uložiti, (ne)osposobljenost za kvalitetnu saradnju, ne uviđanje važnosti partnerstva i sl. Ključni razlog otežane saradnje leži u (ne)razumijevanju partnerstva, kao i interesu vaspitača i roditelja za izgradnju istog.

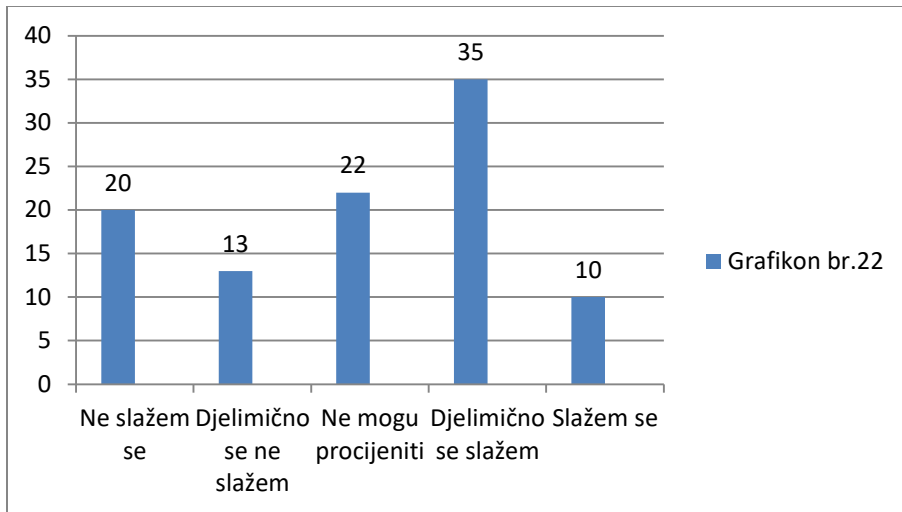
Na osnovu rezultata našeg istraživanja, postavljenu hipotezu – **Pretpostavlja se da profesionalne kompetencije vaspitača, odnosno njihov nedostatak (naročito kompetencija za saradnju s roditeljima) mogu biti razlog otežane saradnje između vaspitača i roditelja**, odbacujemo. Vaspitači su saglasni sa tvrdnjom da je potrebna dodatna pomoć i podrška u cilju daljeg unapređivanja i usavršavanja, ali da trenutno stanje, odnosno trenutne profesionalne kompetencije (naročito kompetencije za saradnju s roditeljima) koje posjeduju vaspitači nisu jedan od uzroka nastanka barijera u saradničkom odnosu vaspitač – roditelj.

Lične karakteristike (i vaspitača i roditelja) kao barijera u saradničkom odnosu vaspitač - roditelj

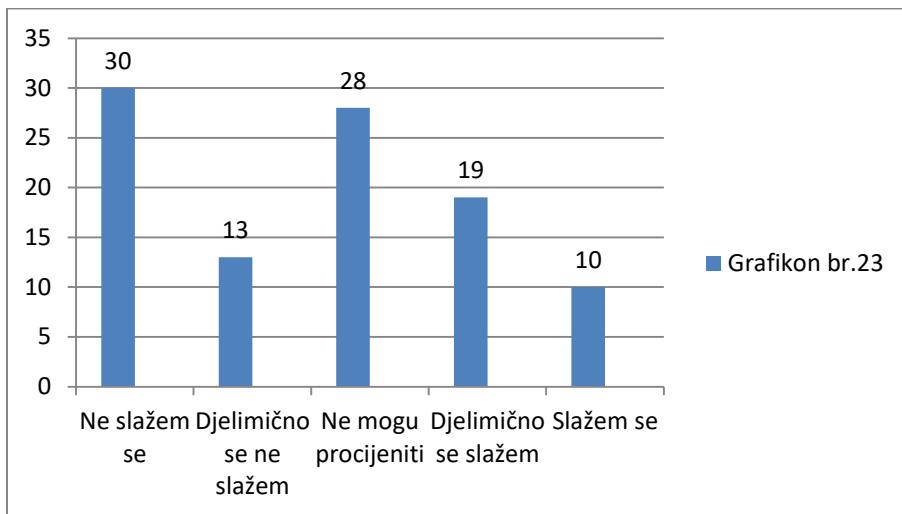
Zatvoreniji roditelji su manje aktivni u saradničkom odnosu vaspitač – roditelj, u odnosu na otvorenije. (grafikon br. 21)

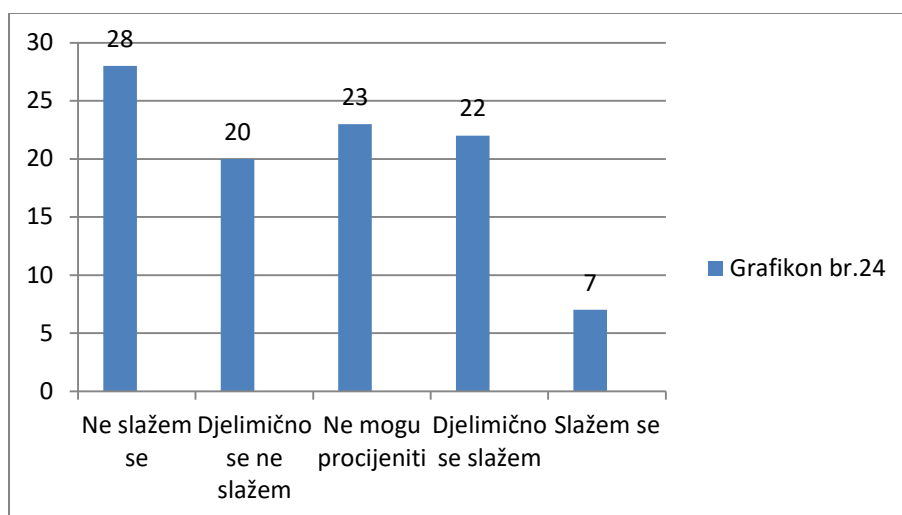
Samouvjereni roditelji zanemaruju saradnju s roditeljima. (grafikon br. 22)

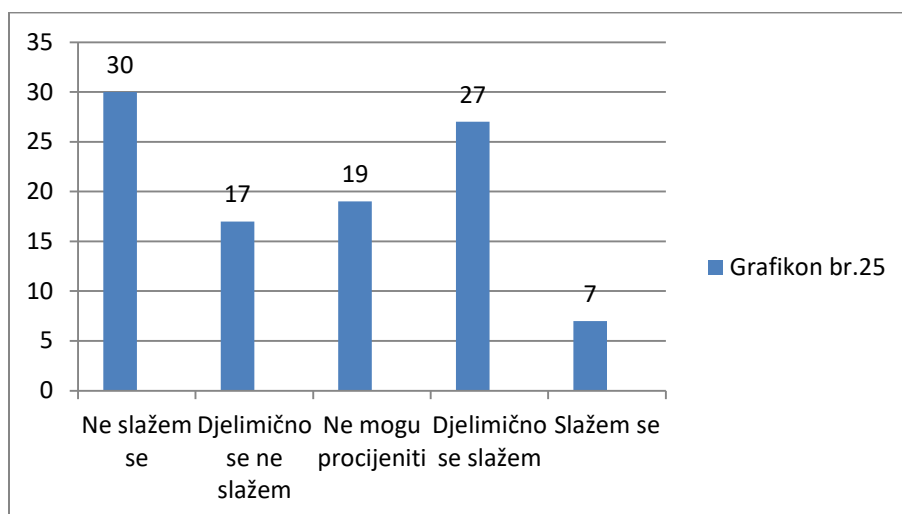
Vaspitači koji imaju manje strpljenja izbjegavaju veću uključenost roditelja u vaspitno – obrazovni rad. (grafikon br. 23)

Manje fleksibilni vaspitači teže stupaju u saradnju s roditeljima. (grafikon br.24)

Vaspitači koji teže stupaju u komunikaciju s drugim osobama imaju poteškoće u saradnji s roditeljima. (grafikon br. 25)

Shodno dobijenim rezultatima našeg istraživanja kada su u pitanju lične karakteristike (i vaspitača i roditelja) kao barijere možemo zaključiti da su postavljene tvrdnje, odnosno lične karakteristike (introvertnost, ekstrovertnost, samoupozdanje, fleksibilnost, strpljivost) aktera vrlo individualna stvar. Odnosno vaspitači kao ispitanici nisu mogli da generalizuju date tvrdnje, tako

da postoji određeni broj vaspitača (u prosjeku oko 20%) koji ne mogu procijeniti da li se slažu ili ne sa postavljenom tvrdnjom. S druge strane ispitanici (više od 50%) smatraju da su introvertni roditelji manje uključeni u vaspitno – obrazovni rad kroz saradnju s vaspitačima. Takođe, izdvajaju se i oni roditelji koji imaju više samopouzdanja, te s toga izbjegavaju saradnju, smatrajući da im komunikacija s vaspitačem nije potrebna. Vaspitači smatraju da njihova nestrpljivost, nefleksibilnost i otežana komunikacija s drugim osobama nije uzrok barijera u saradničkom odnosu vaspitač – roditelj.

Naši rezultati se poklapaju sa rezultatima srodnih istraživanja. U odnosu na to, Hujala i sar. (2009) u svom istraživanju koje su sproveli u različitim kulturama (Estonija, Finska, Litvanija, Norveška, Portugal) navode da su postojale kulturološke razlike u načinu na koji su se nastavnici u svakoj zemlji bavili samoprocjenom. Autori pod samoprocjenom obuhvataju i faktore stidljivosti i samopouzdanja. Samoprocjene nastavnika su takođe vezane za kulturu u smislu očekivanja koje nastavnici mogu imati o vrijednosti i značaju partnerstva. Takođe, Ljubetić (2014) navodi da neki roditelji smatraju sebe kompetentnijima u odnosu na vaspitače, odnosno na posjeduju adekvatno znanje za saradnički odnos, te izbjegavaju saradnju s vaspitačima. Granati, Mejri i Rizzi (2016) jedan od faktora koji izaziva barijere u saradnji s aspekta nastavnika jeste kulturni faktor (stavovi i ponašanja koje pokazuju italijanske i imigrantske porodice, samopouzdanje i slabo razumijevanje profesionalne uloge, roditelji često ističu njihov položaj, status, i stečeno obrazovanje prije dolaska u Italiju).

Autorke Višnjić Jevtić i Visković (2018) navode da lične osobine i vaspitača i roditelja mogu biti uzrok barijere. Naime, introvertne osobe mogu imati poteškoće u uspostavljanju odnosa, a i tokom same saradnje ukoliko se ona uspostavi. Dok ekstrovertne osobe će imati poteškoće u zadržavanju odnosa koji zahtjeva ravnopravnu uključenost. Tokom saradnje često javljaju problemske situacije. Osobe koje su sklone izbjegavanju konflikata vjerovatno će se povući iz takvih situacija, što dovodi do nedostatka saradnje. Dok osobe koje konflikt ne doživljavaju kao sukob već kao sastavni dio odnosa u kom postoje suprotstavljena mišljenja, vjerovatno će nastojati riješiti konfliktnu situaciju bez narušavanja saradničkog odnosa vaspitač – roditelj

Autori Davis – Kean i Eccles (2002), Hornby i Blackwell (2018), Horby i Lafaele (2018), Epstein (2001) ističu grupe karakteristika koje mogu biti značajne za određivanje barijera u saradnji. Neke od njih su karakteristike roditelja i karakteristike ustanove. U prvu grupu

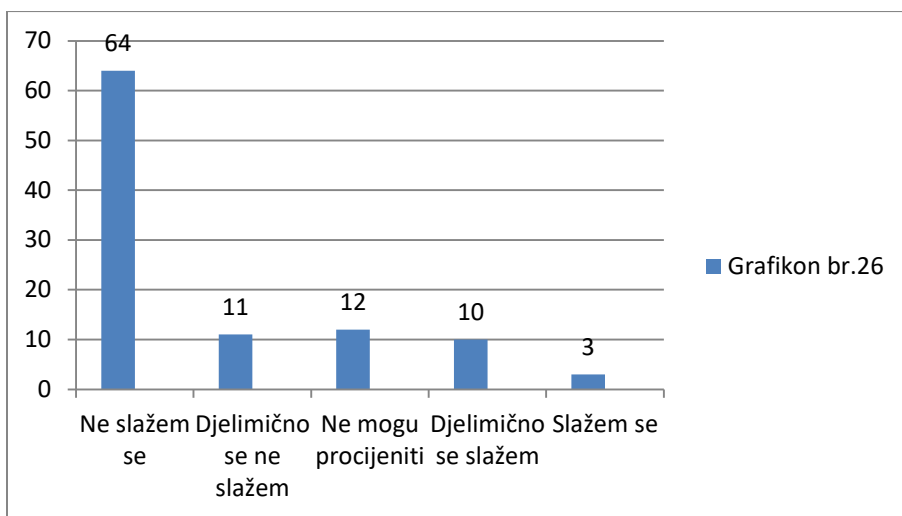
karakteristika vezujemo za individualnog roditelja i barijere u okviru porodice, fokusirajući se na uvjerenja roditelja o uključenosti roditelja, i trenutni životni kontekst roditelja, percepciju roditelja o pozivima uključenost, klasa, etnička pripadnost i pol. Dok u grupu karakteristika autori navode: uvjerenja nastavnika/vaspitača, politika ustanove, organizacija i fizička struktura ustanove i sl.

Prije samog zaključka, kada je hipoteza u pitanju - **Pretpostavlja se da se lične karakteristike i vaspitača i roditelja mogu javiti kao određena barijera u saradničkom odnosu vaspitač – roditelj**, moramo napomenuti da ćemo njeno testiranje „raščlaniti“, zbog toga što obuhvata oba aktera u saradnji, a naši rezultati su podjeljeni. Postavljenu hipotezu potvrđujemo kada su u pitanju roditelji. Dakle, introvertnost, samopouzdanje, kompetentnost (na nekom većem nivou) roditelja mogu biti uzroci barijera u saradničkom odnosu vaspitač – roditelj. S druge strane, hipotezu odbacujemo kada su u pitanju vaspitači, odnosno vaspitači koji imaju manje strpljenja, koji su manje fleksibilni, koji teže stupaju u komunikaciju s drugim osobama, nisu uzrok barijera u pomenutom odnosu. Na osnovu navedenog zaključka postavlja se pitanje da li je subjektivnost jedan od faktora koji je uticao na dobijene odgovore u našim skalama. Na osnovu svega navedenog, možemo takođe izvesti još jedan zaključak, a to je da istraživači u budućnosti imaju tematiku, odnosno materijal za istraživanje na našim prostorima.

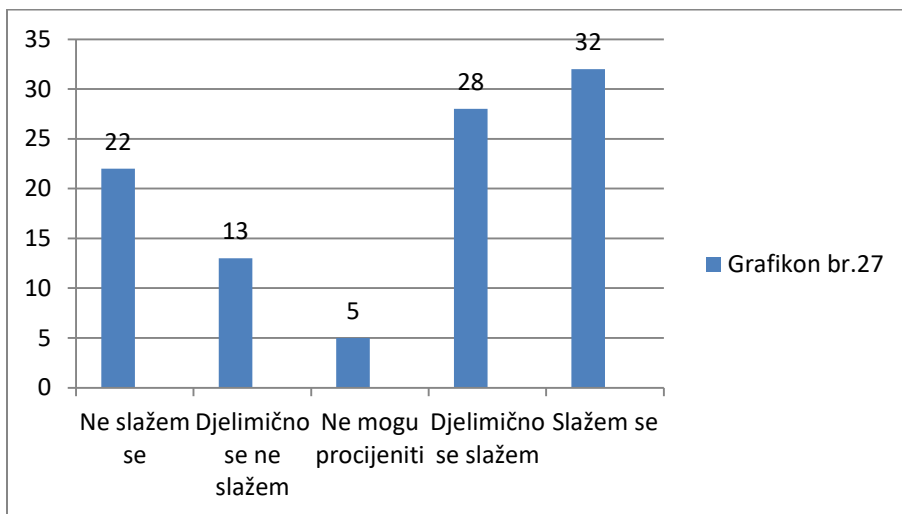

Stereotipi i predrasude vaspitača o roditeljima (u odnosu na njihovo socijalno porijeklo kao i društveni ekonomski status u društvu) kao barijera u saradničkom odnosu vaspitač – roditelj

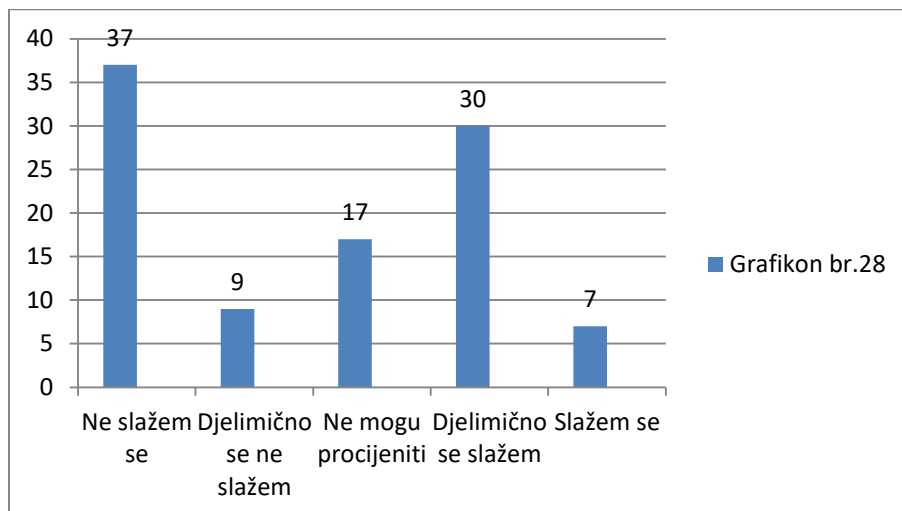
Roditelji koji imaju manje finansijskih sredstava ne žele da budu više uključeni u rad ustanove/saradnju sa vaspitačem. (grafikon br. 26)

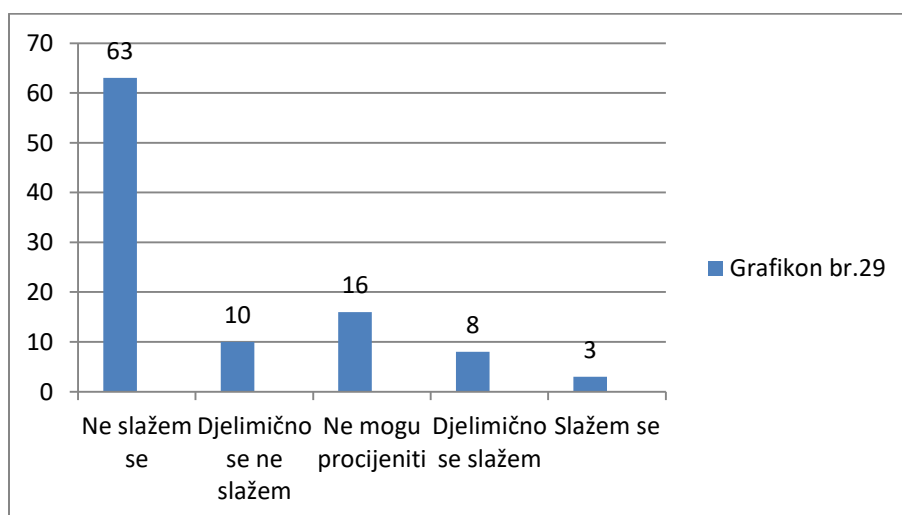
Slabo poznavanje crnogorskog jezika od strane roditelja koji su nedavno emigrirali u CG otežava saradnju s vaspitačima. (grafikon br. 27)

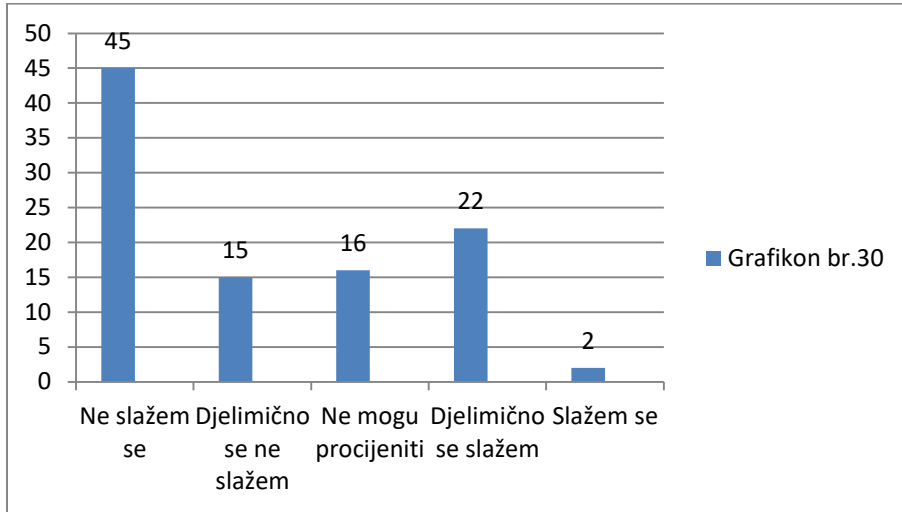
**Roditelji, pripadnici nacionalnih manjina (npr. Romi), odbijaju veću saradnju s vaspitačima.
(grafikon br. 28)**

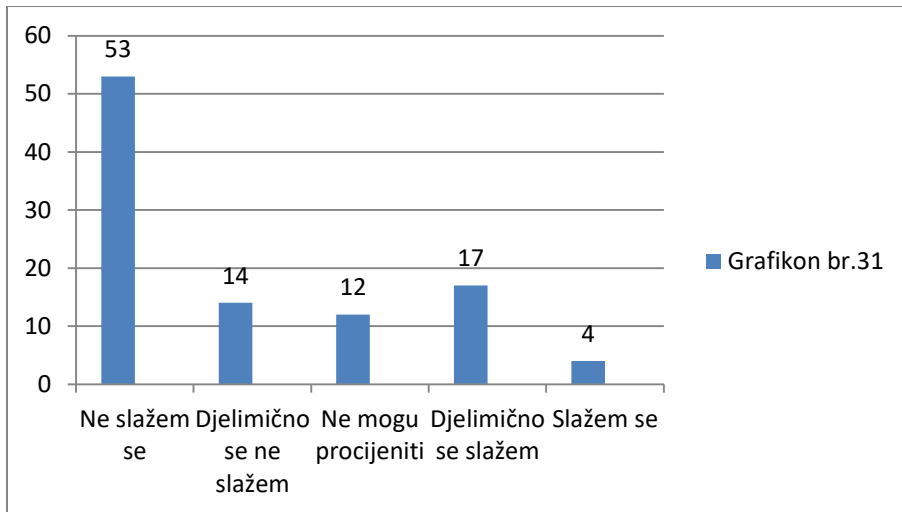
**Samohrani ili razvedeni roditelji teže stupaju u komunikaciju i saradnju s vaspitačima.
(grafikon br. 29)**

Roditelji višeg društvenog sloja (npr. uglednijih profesija – doktor, profesor) smatraju da su dovoljno kompetentni tako da samostalno vode brigu o djeci, te da im nije potrebna pomoć vaspitača. (grafikon br. 30)

Nezasposleni roditelji uglavnom nisu zainteresovani za saradnju s vaspitačima. (grafikon br. 31)

Vaspitači smatraju da finansijska sredstva roditelja nisu faktor koji određuje kvalitet saradničkog odnosa. Taj rezultat se kosi sa rezultatima koje je sprovela Ljubetić (2014), koji pokazuju da se prepreke mogu javiti sa roditeljima koji mogu imati niži ili viši društveni i ekonomski status. Kada su u pitanju jezičke barijere kod porodica koje su nedavno emigrirali u CG, oko 60% vaspitača smatra da nepoznavanje crnogorskog jezika otežava saradnju. Što se tiče tvrdnje koja govori da roditelji, pripadnici nacionalnih manjina odbijaju saradnju, mišljenja ispitanika su podjeljena. Vaspitači smatraju da bračni status roditelja (samohrani ili razvedeni), zatim status višeg društvenog sloja, kao i nezaposleni roditelji nisu faktori koji mogu otežati saradnički odnos vaspitač – roditelj.

Rezultate našeg istraživanja možemo uporediti sa rezultatima srodnih istraživanja gdje se u jednim segmentima poklapaju, a u drugim kose. Dakle, u tom kontekstu navodimo istraživanja Granati, Mejri i Rizzi (2016) koji navode najčešće prepreke s aspekta nastavnika a to su stereotipi i prepreke nastavnika u odnosu na neke porodice koje su uglavnom niže društvene klase, gdje je zastupljen veći broj imigranata; slabo poznavanje italijanskog jezika od strane porodica koje su nedavno emigrirale u Italiju. Prema Vukušić, M. (2018) roditelji pedagoških zanimanja (vaspitač, učitelj, nastavnik, pedagog) imaju poželjnija uvjerenja u vezi sa vaspitanjem djece i savremenije poglede na dijete i njegove sposobnosti, u poređenju s roditeljima nepedagoških zanimanja. S druge strane, Bendixsen, Danielsen (2020) navode da odnos između roditelja, posebno radničke klase i nekih pripadnika manjina, i nastavnika manje karakteriše ravnopravnost. Taj odnos više karakteriše nejednakost moći u korist profesionalaca. Autor Cosmin Blundul (2012) naovodi u svom istraživanju kao moguću prepreku može se javiti i činjenica da roditelji nemaju potrebne vještine da budu uključeni u školski život, kao i neke od ograničavajućih sposobnosti roditelja da učestvuju u saradnji su: ekonomski status, socijalno i kulturno ugroženo stanovništvo, niži obrazovni nivo. Ustanovljeno je, takođe, da na uključenost roditelja utiče bračni status i radni status roditelja. Razvedeni roditelji, a naročito oni koji dosta vremena provode na poslu, manje su uključeni u rad predškolske ustanove (Lau i sar., 2012).

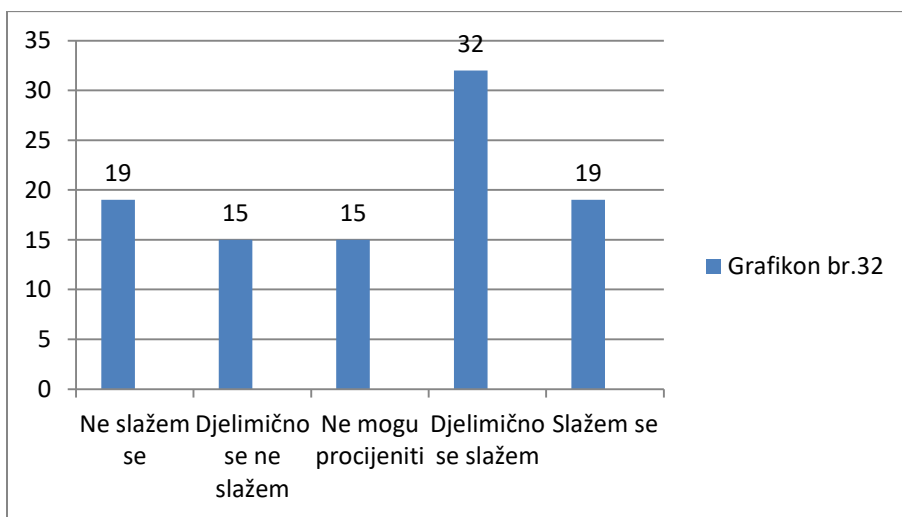
Autori Davis – Kean i Eccles (2002), Horbny i BlackWell (2018), Hornby i Lafaele (2011), Epstein (2001) navode određene barijere koje pripadaju grupi karakteristika komunikacije, a one podrazumijevaju: niži stepen obrazovanja, niži poslovni status, niska socijalna podrška, niža emocionalna inteligencija ili socijalne vještine, niži finansijski resursi. Autorka Jovanović navodi

barijere socijalne prirode. Odnosno, u zavisnosti kog su roditelja zanimanja, obrazovnog, kulturnog i socijalnog porijekla, različit je i pristup u partnerstvu. Kada je u pitanju roditelj višeg obrazovnog nivoa, kod njih se javlja osjećaj da znaju više nego vaspitač o tome šta je obrazovni program (što ne mora da bude istina). S druge strane, roditelji nižeg obrazovnog nivoa, izbjegavaju saradnju s vaspitačem, smatrajući da ne posjeduju dovoljne kompetencije kako bi se uključili u rad ustanove.

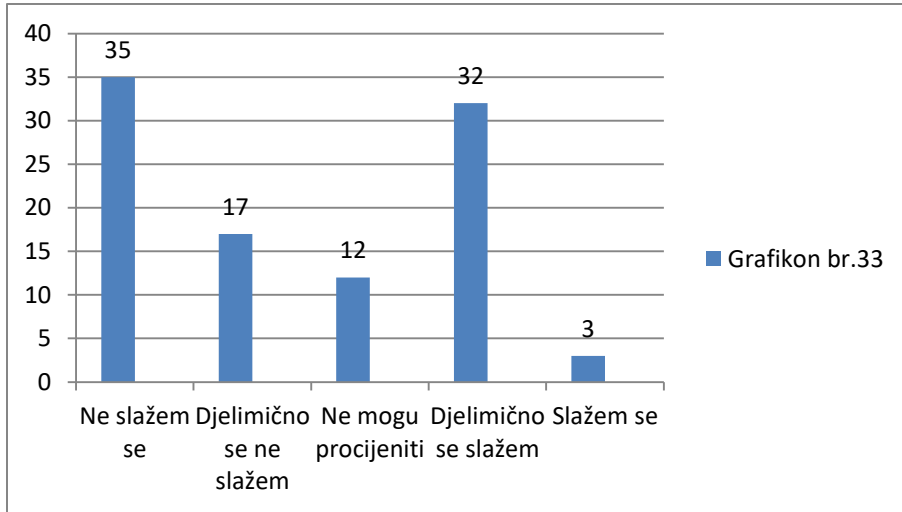
Uz pomoć rezultata našeg istraživanja testirali smo hipotezu - **Pretpostavlja se da se stereotipi i predrasude vaspitača o roditeljima (u odnosu na njihovo socijalno porijeklo kao i društveni i ekonomski status u društvu) ponašaju kao barijere u odnosu vaspitač – roditelj**, i zaključujemo da postavljenu hipotezu odbacujemo, odnosno da stereotipi i predrasude vaspitača o roditeljima nisu zastupljene i ne ponašaju se kao barijere u praksi.

Obrazovanje roditelja kao barijera u saradničkom odnosu vaspitač – roditelj

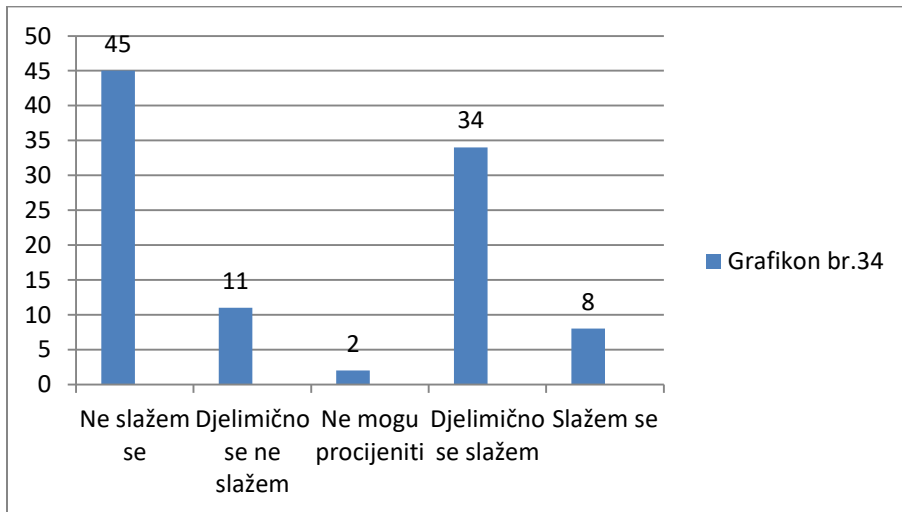
Nesposobnost roditelja da različitost (mišljenje, stavovi) vide kao iskustvo i podršku dovodi do otežane saradnje s vaspitačima. (grafikon br. 32)

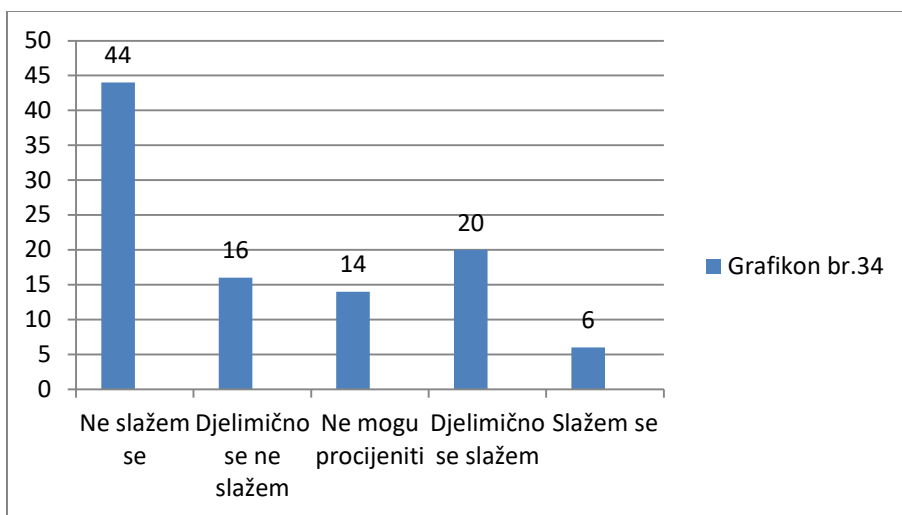
Roditelji imaju strah od kritika vaspitača, te s toga izbjegavaju saradnju. (grafikon br.33)

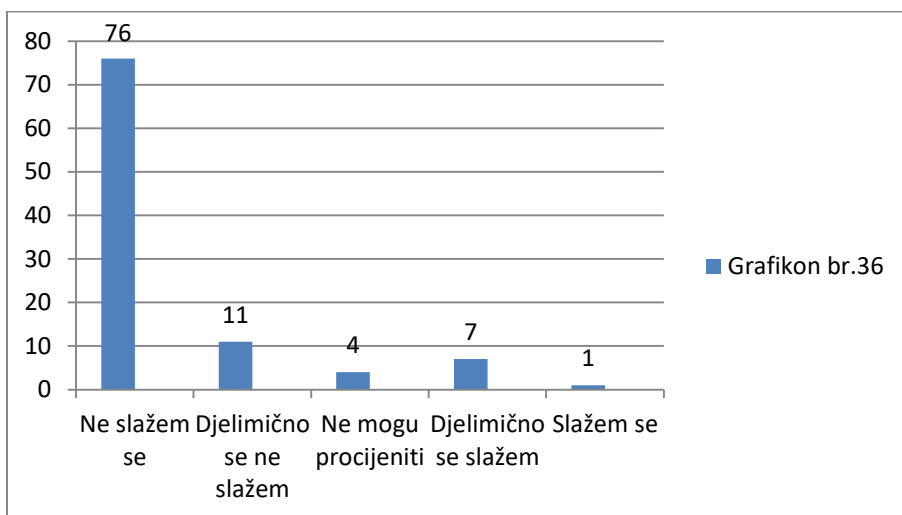
Brojni oblici saradnje elektronskim putem predstavljaju prepreku roditeljima. (grafikon br. 34)

Većina roditelja ne posjeduje potrebno znanje za saradnju s vaspitačima. (grafikon br. 3)

Roditelji se ne tretiraju kao ravnopravni učesnici u saradnji s vaspitačima, jer ne posjeduju adekvatne vještine za to. (grafikon br. 36)

Polovina ispitanika smatra da je jedna od barijera nesposobnost roditelja da različitost vide kao iskustvo. Što znači da većina vaspitača smatra da roditelji imaju različita mišljenja i stavove u odnosu na koncepciju ustanove. Pomenuta mišljenja i stavovi mogu obuhvatati širok spektar sekvenci od načina funkcionisanja ustanove, raspored dnevnih aktivnosti, rješavanja problemskih situacija pa sve do uređenja enterijera ustanove. Nažalost, roditelji tu različost ne doživljavaju zapravo kao bogato iskustvo, već kao barijeru. Ostali činioci (strah od kritika, elektronski oblici saradnje, znanje i vještine, ravnopravnost) koje se tiču obrazovanja roditelja, vaspitači smatraju da nisu zastupljeni u saradnji, te da ih ne doživljavaju kao barijere u vaspitno – obrazovnoj praksi.

U nekim segmentima naši rezultati se poklapaju, a u nekim se kose sa rezultatima srodnih istraživanja. Kako Granati, Mejri i Rizzi (2016) navode u svom istraživanju, komunikacija se odvija uglavnom putem savremene tehnologije, što nekim roditeljima predstavlja prepreku jer nemaju internet na svoje mobilne telefone. S tim nalazi se slaže i Ramirez (2003) koji navodi da nedostatak tehnologije takođe ograničava mogućnosti komunikacije za mnoge porodice. Nastavnici bi trebali da ispitaju roditelje u vezi sa pristupom govornoj pošti, računarima i internet. Neke od poteškoća su i problematični stav, neznanje, nespремnost da se iznese problem. (Sandberg i Ottosson 2008)

Što se tiče teorijskih koncepata koji su se bavili pomenutom hipotezom, ističemo sledeće: Gestwicki (2016) navodi da su u saradničkom odnosu vaspitač – roditelj prisutni strah i nesigurnost koji proizilazi iz prethodnih iskustava. U literaturi je poznata još jedna kategorizacija barijera koju navodi Maleš (1993), a tiče se barijera koje proizilaze iz karakteristika i temperamenta ličnosti, zatim iz međusobne interakcije i na kraju barijere koje proizilaze iz društvenih faktora..

Interpersonalne barijere su barijere koje se tiču same ličnosti vaspitača/roditelja, a tiču se njihovih stavova i percepcije. Roditelji i vaspitači mogu imati različita mišljenja i stavove na temu vaspitanja i obrazovanja djece, kao i različite stavove u pogledu ophođenja prema djeci. Jedna od barijera, u pomenutom kontekstu, jesu očekivanja i vaspitača i roditelja, kao i ograničenost vještina i jedne i druge strane. (Clarke i sar. 2010)

Rezultati našeg istraživanja se poklapaju sa teorijskim konceptima određenih pedagoških stručnjaka, kao i sa rezultatima srodnih istraživanja kada je u pitanju tvrdnja da roditelji nemaju sposobnost da različitost (mišljenje, stavovi) vide kao iskustvo i podršku što dovodi do otežane saradnje s vaspitačima. Međutim, većina vaspitača smatra da roditelji posjeduju određeno znanje i vještine neophodne u cilju kvalitetnije saradnje, te da se roditelji tretiraju kao ravnopravni učesnici u saradničkom odnosu vaspitač – roditelj. S tim u vezi postavljenu hipotezu - **Pretpostavlja se da obrazovanje roditelja utiče na to u kojoj mjeri će oni biti uključeni u saradnju sa vaspitačima, odbacujemo.**

IV Zaključak

Cilj našeg istraživanja bio je ispitati stavove vaspitača o barijerama u saradnji s roditeljima. Odnosno, svrha istraživanja jeste utvrditi da li su najčešće barijere u saradničkom odnosu vaspitač – roditelj: nezainteresovanost roditelja i vaspitača, vremenska ograničenja, obrazovanje roditelja i vaspitača, kao i barijere personalne prirode, kao što to pokazuje analiza prethodnih istraživanja (Breneselović, 2013; Clarke i sar., 2010; Pahić i sar., 2010; Vukušić, 2018; Repcius, 2023; Horbny i BlackWell, 2018; Epstein, 2001). Takođe rezultati pokazuju da okruženje utiče na nastanak barijera, tj. da zbog promjenjivih društvenih, političkih, ekonomskih prilika u svakoj zemlji, moguće je da roditelji više nemaju vremena da se uključe u obrazovna partnerstva (Hujala i sar., 2009).

U skladu sa našim istraživačkim hipotezama možemo donijeti sledeće zaključke:

- Rezultati su pokazali da je nedostatak vremena jedna od najvećih i najčešćih barijera koja se javlja u saradničkom odnosu vaspitač – roditelj. Nedostatak vremena kao barijera potiče i s aspekta roditelja i s aspekta vaspitača. Najčešći uzroci ove barijere s aspekta roditelja jesu poslovne obaveze, porodične obaveze i sl, dok s aspekta vaspitača uzroci se tiču obimne dokumentacije, brojne grupe, i nedostatak kadra.
- Nezainteresovanost i roditelja i vaspitača je, takođe, jedna od barijera koja se javlja u vaspitno – obrazovnoj praksi. Rezultati pokazuju da je ovaj problem dominantan kod roditelja, gdje je neophodna veća motivacija i podsticaj za uključivanje u aktivnosti vaspitno – obrazovne ustanove.
- Rezultati pokazuju da profesionalne kompetencije, odnosno njihov nedostatak, vaspitača nisu uzrok barijera u saradničkom odnosu vaspitač – roditelj. Međutim, ono što je značajno za svaki personalitet bez obzira kojom se profesijom bavili, jeste razvijati i usavršavati svoju ličnost, unapređivati sebe u svakom segmentu profesionalnog razvoja.
- Lične karakteristike i vaspitača i roditelja su podjeljene kao barijera u saradnji. Dakle, roditeljska introvertnost, višak samopouzdanja ili kompetentnosti može dovesti do barijera u praksi. S druge strane, vaspitači smatraju da oni imaju strpljenja, da su fleksibilni, i da lako stupaju u komunikaciju s drugim osobama, što ne može prouzrokovati barijera u saradničkom odnosu vaspitač – roditelj.

- Na osnovu odgovora, zaključujemo da vaspitači nemaju stereotipe i predrasude o roditeljima u odnosu na njihovo socijalno porijeklo, ekonomski ili društveni status. Odnosno činjenica da li je roditelj pripadnik neke nacionalne manjine, da li ima niži ili viši ekonomski i društveni položaj u društvu, neće uticati na kvalitet odnosa između roditelja i vaspitača.
- Rezultati našeg istraživanja pokazuju da obrazovanje roditelja nije barijera koja se javlja u saradnji između vaspitača i roditelja. Odnosno da roditelji posjeduju znanje i vještine koje su potrebne u saradnji s vaspitačima. Međutim, jedan od problema koji se javlja jeste nesposobnost vaspitača da različitost (mišljenje, stavove) vide kao bogatstvo i dodatno iskustvo koje ustanove može pružiti.

Na osnovu rezultata našeg istraživanja djelimično potvrđujemo glavnu hipotezu: možemo tvrditi da vaspitači uočavaju određene barijere u saradničkom odnosu s roditeljima, a koje podjednako potiču i od vaspitača i od roditelja.

Rezultati istraživanja mogu ostvariti značajan doprinos pri informisanju javnosti o partnerstvu/saradnji između vaspitača i roditelja, u cilju bolje detekcije barijera između aktera saradnje. S druge strane rezultati mogu poslužiti i kao osnova za koncipiranje i realizaciju programa stručnog usavršavanja kako vaspitača tako i roditelja. Programi bi bili usmjereni ka sticanju profesionalnih kompetencija za prevazilaženje barijera u cilju boljeg partnerstva.

Imajući u vidu dostupnu literaturu i srodna istraživanja možemo doći do zaključka da postoji relativno mali broj istraživanja u regionu koja su se bavila barijerama u saradničkom odnosu između roditelja i vaspitača. Naročito se taj nedostatak odnosi na teritoriju Crne Gore. Jedno od potencijalnih ograničenja metodološke prirode našeg istraživanja jeste nemogućnost komparacije rezultata sa rezultatima srodnih istraživanja u Crnoj Gori. Dakle, uzorak istraživanja jeste manjeg obima, čime se generalizovanje rezultata dovodi u pitanje.

U našem istraživanju akcenat je stavljen na stavove vaspitača o barijerama u saradnji sa roditeljima, dok su roditelji kao ispitanici zanemareni. Iz navedenog proizilazi predlog za buduća istraživanja koja bi proučavala pitanje percepcije roditelja u ovoj oblasti. Takođe, u budućim istraživanjima bilo bi korisno ispitati i druge aktere saradničkog odnosa, čiji bi predmet bio percepcija i uključenost djece u pomenutom kontekstu.

V Literatura

1. Bendixsen, S., Danielsen, H. (2020) *Great expectations: migrant parents and parent – school cooperation in Norway*. Comparative Education, DOI: 10.1080/03050068-2020.1724486
2. Breneselović, D. P. (2013) *Partnerstvo porodice i škole kao dimenzija kvaliteta obrazovanja. Kontroverze učešća roditelja u odlučivanju u školi*. Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, 191 – 192
3. Buljubašuć-Kuzmanović i Lukaš, M. (2015) *Suradnja i/ili partnerstvo obitelji i odgojno-obrazovne ustanove. Nova paradigma: obiteljska angažiranost umjesto roditeljske uključenosti*. U: Buljubašić-Kuzamnović, V., Simel, S., Gazibara, S., Rengel, K. ur., *Partnerstvo u odgoju i obrazovanju*. Osijek: Filozofski fakultet Osijek, Odsjek za pedagogiju, str. 7-9.
4. Clarke, B. L., Sheridan, S. M., Woods, K. E. (2010) *Elements of healthy family school relationships*, in: Christenson, S. L., Rechly, A. L. (ed) *Handbook of school – family partnership*, Taylor and Francis, 61 – 79
5. Cosmin Blandul, V. (2012) *The partnership between school and family – cooperation or conflict?* University of Oradea, available online at www.sciencedirect.com
6. Epstein, J. (2001) *School, family and community partnerships*. Boulder, CO: Westview Press
7. Granata, A., Mejri, O., Rizzi, F. (2016) *Family School Relationship in the Italian Infant Schools: not only a matter of cultural diversity*. Springer Plus. 5 (1), 1874, DOI: 10.1186/s40064-016-3581-7
8. Hornby, G. B., Blackwell, I. (2018) *Barriers to parental involvement in education: an update*: Educational Review, 70(1) 109 – 119, DOI: 10.1080/0013911.2018.1388612
9. Hornby, G. B., Lafaele (2011) *Barriers to parental involvement in education: An explanatory model*. Educational Review, 63(81) 37 – 52, DOI: 10.1080/0013911.2010.488049

10. Hujala, E. i sar. (2009) *Perspectives of early childhood teachers on parent – teacher partnership in five European countries*, European Early Childhood Education research Journal, 17:1, 57 – 76. DOI: 10.1080/13502930802689046
11. Irović, S. (2015) Prepreke partnerstvu obitelji i škole i kako ih premostiti. U: Buljubašić-Kuzamnović, V., Simel, S., Gazibara, S., Rengel, K. ur., Partnerstvo u odgoju i obrazovanju. Osijek: Filozofski fakultet Osijek, Odsjek za pedagogiju, str.10
12. Jelić, M., Stojković, I., Markov, Z. (2018) *Saradnja predškolske ustanove i roditelja iz ugla vaspitača*. Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju. DOI:10.5937/specedreh17-16592
13. Jovanović, M (2015) *Saradnja porodice i dečjeg vrtića*. Šabac: Visoka škola srakovnih studija za vaspitače.
14. Kosić, A (2009) *RODITELJI I NASTAVNICI – partneri u unapređivanju odgojno – obrazovnog procesa u osnovnoj školi*. Život i škola, br. 22 (2/2009, god. 55, str. od 227 do 234)
15. Lamb – Parker, F. i sar. (2001) *Understanding barriers to parent involvement in Head – Start: A research – community partnership*: Childhood Research Quarterly, 10(1) str. 35 – 51, DOI: 10.1016/S0885-2006(01)00084-9
16. Ljubetić, M. (2014) *Od suradnje do partnerstva obitelji, odgojno – obrazovne ustanove i zajednice*. Sveučilište u Zagrebu
17. Ljubetić, M. i Mandarać Vukušić, A. (2011) *Razumijevanje partnerstva i osposobljenosti odgojitelja za građenje partnerskih odnosa s roditeljima*. Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, Odsjek za pedagogiju.
18. Maleš, D. (1993) *Barijere uspostavljanju uspješnih odnosa između roditelja i odgojitelja*. U: Zbornik radova održanog seminara: >> 2. Dani predškolskog odgoja – Čakovec: TIZ ZRINKSI, str. 24 – 31
19. Mandarić Vukušić, A. (2018) *Professional development of kindergarten and elementary schools teachers for collaboration with parents*. Croatia Journal of Education 73- 94
20. Mandić, P. (1980) *Saradnja porodice i škole*, Svjetlost, Sarajevo

21. Mendez i sar. (2009) *Parental engagement and barriers to participation in a community – based preventive intervention*. American Journal of Community Psychology, 44(1-2), 1- 14, DOI: 10.1007/S10464 – 009 – 925 – X
22. Miljak, A. (1995) *Mjesto i uloga roditelja u (suvremenoj) humanističkoj koncepciji predškolskog odgoja*. Društvena istraživanja Zagreb 18 – 19 (4 – 5), str. 601 – 612
23. Nenadić Bilan, D. (2015) Društvena potpora roditeljima djece predškolske dobi. Školski vjesnik : časopis za pedagogijsku teoriju i praksu, 64(1), str. 45-63.
24. Pahić, T., Miljević – Riđički, R., Vizek Vidović, V. (2010) *Uključenost roditelja u život škole: percepcija opće populacije i predstavnika roditelja u školskim tijelima*. Odgojne znanosti, 12 (2), str. 329 – 346
25. Pahić, T., Miljević – Riđički, R., Vizek Vidović, V. (2011) *Suradnja roditelja i škole u Hrvatskoj – sličnosti i razlike urbanih i ruralnih sredina*. Sociologija i prostor, 49 (2), str. 165 - 184
26. Prce, A. (2018) *Barijere uspostavljanju partnerskih odnosa između odgojitelja i roditelja u dječjem vrtiću*, Odsjek za pedagogiju, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, str. 25
27. Ramirez, A. Y. F. (2003) *Dismay and disappointment: Parental involvement of latino immigrant parents*, The Urban Review, 35, 93 – 110, DOI: 10.1023/A:1023705511946
28. Ramirez, F. (2001) *Technology and parent involvement*. Clearing House, 75(1), 30 – 31
29. Repcius, E. (2020) *Family and Kindergarten – the Partnership for Education. Winter Conference*. Teacher Education for Promoting Well – Being in School. Suceave, 397 – 409 DOI: 10.18662/lumproc/atee2020/27
30. Rogulj, E. (2018) *Komunikacijske kompetencije odgojitelja*. UA. Benčec Nikolovski (ur.), Izazov suradnje – Razvoj profesionalnih kompetencija odgojitelja za suradnju i partnerstvo s roditeljima (str. 111 – 143). Zagreb: Alfa d.d.
31. Sandberg, A. i Ottosson, L. (2008) *Pre – school teachers', other professionals', and prenatal concerns on cooperation in pre – school – all around children in need*

of special support: the Swedish perspective. International Journal of Inclusive Education, Sweden

32. Vasiljević – Prodanović, D., Krneta, Ž. i Markov, Z. (2021): *Cooperation between Preschool Teachers and Parents from the Perspective of the Developmental Status of the Child*, International Journal of Disability, Development and Education, DOI: 10.1080/1034912X.2021.1916892, page number 3
33. Venninen, T. i Purola, K. (2013) Educators' views on parents' participation on three different identified levels – Journal of Early Childhood Education Research, 2(1), 48 - 62
34. Whalley, M. i Chandler, T. (2007) Parents and Staff as Co-educators - 'Parents' Means Fathers Too. U: Whalley, M. ur., *Involving Parents in their Children's Learning* Second Edition. London: SAGE Publications, str. 66-85.
35. Whalley, M. i Dennison, M. (2007) Dialogue and Documentation: Sharing Information and Developing a Rich Curriculum. U: Whalley, M. ur., *Involving Parents in their Children's Learning* Second Edition. London: SAGE Publications, str. 122-140.
36. Williams, T. T., Sanchez, B. S. (2013) *Identifying and decreasing barriers to parent involvement for innercity parents.* Youth an Society, 45(1), 54 – 74. DOI: 10.11.77/0044118x11409066
37. Zloković, J. (2020) *Sudjelovanje roditelja u sukonstrukciji kurikuluma ranog odgoja.* Sveučilište u Rijeci. Odsjek za pedagogiju, Filozofski fakultet; rijeka, Magistra Iadertina, 2016, 10, 65 – 78

VI Prilog

Skala procjene

Poštovani,

Za potrebe realizacije istraživanja na temu „Stavovi vaspitača o barijerama u saradnji s roditeljima“, studentkinji anketaru, potrebna su Vaša razmišljanja/stavovi o barijerama u saradnji između Vas i roditelja, stoga Vas molimo za saradnju.

Istraživanju pristupate anonimno i dobrovoljno. Molimo Vas da pažljivo pročitate skalu procjene, tj. postavljene tvrdnje. Upišite znak X u koloni u zavisnosti da li se ne slažete, djelimično se ne slažete, ne možete procijeniti, djelimično se slažete ili se u potpunosti slažete sa navedenom tvrdnjom. Molimo Vas za apsolutnu iskrenost, jer će Vaši odgovori biti statistički obrađeni.

Srdačno zahvaljujemo na uloženom trudu i vremenu.

Studentkinja: Milica Dostinić

Tvrdnja	Ne slažem se	Djelimično se ne slažem	Ne mogu procijeniti	Djelimično se slažem	Slažem se
1. Roditelji uglavnom nemaju vremena da budu više uključeni u rad ustanove zbog poslovnih obaveza.					
2. Svakodnevne obaveze roditelja ne dozvoljavaju adekvatnu saradnju s vaspitačima.					
3. Roditelji koji imaju bebu ili malo dijete kod kuće nisu u mogućnosti da budu više uključeni u aktivnosti vrtića.					
4. Usljed velikih administrativnih obaveza, u vrtiću, ne ostaje dovoljno vremena za kvalitetnu					

saradnju s roditeljima.					
5. Organizacija režima dana u vrtiću ne ostavlja vrijeme za ozbiljnije partnerstvo s roditeljima, osim prilikom primopredaje djece.					
6. Veliki broj djece u grupama spriječava adekvatnu saradnju s roditeljima.					
7. Nedostatak kadra (česta odsustva vaspitača) ograničavaju uspješnu saradnju s roditeljima.					
8. Inicijativa za saradnju s roditeljima uglavnom potiče od vaspitača.					
9. Većini roditelja je jedino važno da im je dijete zbrinuto dok su na poslu, a za veće uključivanje nisu zainteresovani.					
10. Roditelji najčešće žele sažete informacije o djetetu (da li je dijete jelo i spavalo).					
11. Roditelji se žale da ne sarađuju dovoljno s vaspitačima, a kada ih pozovete na roditeljski sastanak, dođe ih nekoliko.					
12. Roditelji nemaju naviku čitati obavještenja i poruke na oglasnoj tabli koja je namjenjena roditeljima.					
13. Vaspitači nisu posebno zainteresovani za saradnju s roditeljima, jer smatraju da ona nije od posebne važnosti.					

14. Vaspitači nisu motivisani za aktivniju saradnju s roditeljima jer smatraju da oni ne posjeduju adekvatne vještine za to.					
15. Vaspitači nisu zainteresovani za većim učešćem roditelja jer smatraju da su bespotrebni u brojnim organizacijskim aktivnostima.					
16. Vaspitačima je neophodna pomoć stručnih saradnika kako bi kvalitetnije sarađivali s roditeljima.					
17. Vaspitači ne pohađaju u dovoljnoj mjeri programe stručnog usavršavanja koji su neophodni za uspješniju saradnju s roditeljima.					
18. Vaspitači ne posjeduju adekvatno znanje o saradnji s roditeljima.					
19. Vaspitači ne posjeduju saradničke vještine da bi uspješno sarađivali s roditeljima.					
20. Vaspitači nisu dovoljno uspješni u organizacionim vještinama koje su neophodne u saradnji s roditeljima.					
21. Zatvoreniji roditelji su manje aktivni u saradničkom odnosu vaspitač – roditelj, u odnosu na otvorenije.					
22. Samouvjereni roditelji zanemaruju saradnju s roditeljima.					
23. Vaspitači koji imaju manje					

strpljenja izbjegavaju veću uključenost roditelja u vaspitno – obrazovni rad.					
24. Manje fleksibilni vaspitači teže stupaju u saradnju s roditeljima.					
25. Vaspitači koji teže stupaju u komunikaciju s drugim osobama imaju poteškoće u saradnji s roditeljima.					
26. Roditelji koji imaju manje finansijskih sredstava ne žele da budu više uključeni u rad ustanove/saradnju s vaspitačima.					
27. Slabo poznavanje crnogorskog jezika od strane roditelja koji su nedavno emigrirali u CG otežava saradnju s vaspitačima.					
28. Roditelji, pripadnici nacionalnih manjina (npr. Romi), odbijaju veću saradnju s vaspitačima.					
29. Samohrani ili razvedeni roditelji dosta teže stupaju u komunikaciju s vaspitačima.					
30. Roditelji višeg društvenog sloja (npr. uglednijih profesija – doktor, profesor) smatraju da su dovoljno kompetentni tako da samostalno vode brigu o djeci, te da im nije potrebna pomoć vaspitača.					
31. Nezaposleni roditelji uglavnom nisu zainteresovani za saradnju s vaspitačima.					
32. Nesposobnost roditelja da različitost (mišljenje, stavovi) vide kao iskustvo i podršku dovodi do otežane saradnje s vaspitačima.					

33. Roditelji imaju strah od kritika vaspitača, te s toga izbjegavaju saradnju.						
34. Brojni oblici saradnje elektronskim putem predstavljaju prepeku roditeljima.						
35. Većina roditelja ne posjeduje potrebno znanje za saradnju s vaspitačima.						
36. Roditelji se ne tretiraju kao ravnopravni učesnici u saradnji s vaspitačima, jer ne posjeduju adekvatne vještine za to.						